

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/210578>

Please be advised that this information was generated on 2021-02-27 and may be subject to change.

Evaluatie vraaggestuurde projecten Ruud de Moor Centrum

Jos van Kuijk | Menno Wester | Nico van Kessel

The ITS logo is positioned in the bottom right corner. It features the lowercase letters 'its' in a bold, black, sans-serif font, enclosed within a thin black rectangular border.

EVALUATIE VRAAGGESTUURDE PROJECTEN RUUD DE MOOR CENTRUM

Evaluatie vraaggestuurde projecten Ruud de Moor Centrum

Jos van Kuijk
Menno Wester
Nico van Kessel

Juni 2009

De particuliere prijs van deze uitgave is €12,-
Deze uitgave is te bestellen bij het ITS, 024 - 365 35 00.
Foto omslag: Nico van Kessel

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Kuijk, Jos van.

Evaluatie vraaggestuurde projecten Ruud de Moor Centrum. / Jos van Kuijk, Menno
Wester & Nico van Kessel
ISBN 978 – 90 - 5554 - 386 - 1
NUR 840

Projectnummer: 34000347

© 2009 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

Het Ruud de Moor Centrum is een onderdeel van de Open Universiteit. Als expertise- en kenniscentrum heeft het Centrum de professionalisering van onderwijsgeevenden op de werkplek tot doel. In deze rol heeft het Centrum diverse diensten en producten ontwikkeld om leraren in de praktijk te ondersteunen.

Het Ruud de Moor Centrum heeft deze taak gekregen van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Door naar het veld te luisteren wil het Centrum bijdragen aan de professionele ontwikkeling van leraren.

De vraaggestuurde projecten vormen een van de diensten van het Ruud de Moor Centrum. In het kader van deze vraaggestuurde projecten biedt het Ruud de Moor Centrum projectondersteuning in de vorm van menskracht aan aanvragers van professionaliseringsactiviteiten.

Voor een evaluatie van deze vraaggestuurde projecten van 2008 heeft het Ruud de Moor Centrum aan het Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen (ITS) van de Radboud Universiteit Nijmegen opdracht verleend de vraaggestuurde projecten van 2008 te evalueren.

In deze evaluatie komen zowel de aanbodkant (Ruud de Moor Centrum) als de vraagkant (scholen, besturen en andere organisaties) van de projecten aan het woord.

Op deze plek willen we de programmamanagers van het Ruud de Moor Centrum, de projectleiders van alle vraaggestuurde projecten en de onderzoekscoördinator hartelijk danken voor hun medewerking aan dit onderzoek. Hetzelfde geldt voor de aanvragers van de projecten: vertegenwoordigers van scholen, besturen en andere instellingen. Zonder de medewerking van al deze personen was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Wij hopen dat deze evaluatie inzicht biedt in elk van vraaggestuurde projecten en dat het onderzoek bijdraagt aan de verdere ontwikkeling van dit dienstenaanbod van het Ruud de Moor Centrum.

Nijmegen, juni 2009

Jos van Kuijk, Menno Wester, Nico van Kessel

Inhoud

Voorwoord	v
1 Aanleiding en onderzoeksopzet en -uitvoering	1
1.1 Vooraf	1
1.2 Vraaggericht werken	1
1.3 Onderzoeksopzet en – uitvoering	2
1.4 Leeswijzer	3
2 Koning Willem 1 College “Blijvend Bekwaam”	5
2.1 Aanleiding	5
2.2 Betrokken partijen	5
2.3 Verwachting en doelen	5
2.4 Procesbeschrijving en opbrengsten	6
2.5 Knelpunten en oplossingen	8
2.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst	9
2.7 Samenvatting en conclusie	10
3 Feedbackscan	13
3.1 Aanleiding en doel	13
3.2 Betrokken partijen	13
3.3 Verwachting en doelen	14
3.4 Procesbeschrijving en opbrengsten	15
3.5 Knelpunten en oplossingen	16
3.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst	16
3.7 Samenvatting en conclusies	16
4 Lerarenopleidingen: Project Kennisbank Wiskunde	19
4.1 Aanleiding	19
4.2 Betrokken partijen	20
4.3 Verwachting en doelen	20
4.4 Procesbeschrijving en opbrengsten	21
4.5 Knelpunten en oplossingen	22
4.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst	23
4.7 Samenvatting en conclusie	24

5	Lerarenopleidingen: Project Kennisbank Economie	25
5.1	Aanleiding	25
5.2	Betrokken partijen	25
5.3	Verwachting en doelen	26
5.4	Procesbeschrijving en opbrengsten	27
5.5	Knelpunten en oplossingen	28
5.6	Wensen en verwachtingen voor de toekomst	29
5.7	Samenvatting en conclusie	29
6	Rekendidactiek primair onderwijs	31
6.1	Aanleiding	31
6.2	Betrokken partijen	31
6.3	Verwachting en doelen	32
6.4	Procesbeschrijving en opbrengsten	33
6.5	Knelpunten en oplossingen.	34
6.6	Wensen en verwachtingen voor de toekomst	35
6.7	Samenvatting en conclusie	35
7	Netwerklere Lucas Onderwijs	37
7.1	Aanleiding	37
7.2	Betrokken partijen	38
7.3	Verwachting en doelen	38
7.4	Procesbeschrijving en opbrengsten	39
7.5	Knelpunten en oplossingen	40
7.6	Wensen en verwachtingen voor de toekomst	41
7.7	Samenvatting en conclusies	42
8	Netwerklere Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	43
8.1	Aanleiding	43
8.2	Betrokken partijen	44
8.3	Verwachting en doelen	44
8.4	Procesbeschrijving en opbrengsten	45
8.5	Knelpunten en oplossingen	46
8.6	Wensen en verwachtingen voor de toekomst	47
8.7	Samenvatting en conclusie	48

9	E-portfolio Sintermeerten College	49
9.1	Aanleiding	49
9.2	Betrokken partijen	50
9.3	Verwachting en doelen	50
9.4	Procesbeschrijving en opbrengsten	51
9.5	Knelpunten en oplossingen	54
9.6	Wensen en verwachtingen voor de toekomst	55
9.7	Samenvatting en conclusie	56
10	Downsyndroom	57
10.1	Aanleiding	57
10.2	Betrokken partijen	57
10.3	Verwachting en doelen	57
10.4	Procesbeschrijving en opbrengsten	58
10.5	Knelpunten en oplossingen	60
10.6	Wensen en verwachtingen voor de toekomst	61
10.7	Samenvatting en conclusie	62
11	Werkverband Opleidingen Speciale onderwijszorg (WOSO)	65
11.1	Aanleiding	65
11.2	Betrokken partijen	65
11.3	Verwachting en doelen	65
11.4	Procesbeschrijving en opbrengsten	66
11.5	Knelpunten en oplossingen	68
11.6	Wensen en verwachtingen voor de toekomst	68
11.7	Samenvatting en conclusie	69
12	Samenvatting en conclusies	71
12.1	Inleiding	71
12.2	Contacten met samenwerkingspartners, concrete vragen en Programma 2008	72
12.2	Procesbeschrijving en opbrengsten	74
12.3	Knelpunten en oplossingen	77
12.4	Wensen en verwachtingen voor de toekomst	79
12.5	Conclusie	79
	Referenties	83

1 Aanleiding en onderzoeksopzet en -uitvoering

1.1 Vooraf

Vraaggestuurd werken en de organisatie daarvan is een belangrijk aandachtspunt in de werkwijze van het RdMC. In de toekenningsbrief van de subsidie voor het jaar 2008 heeft de minister van OCW aangegeven zeer benieuwd te zijn hoe de vraag bij de scholen en andere instellingen naar de diensten van het Ruud de Moor Centrum (RdMC) eruit ziet en uiteraard naar de resultaten van de door het Centrum reeds gestarte projecten. In de rapportage over 2008 aan de minister wordt het RdMC verzocht hier apart op in te gaan.

Om aan deze wensen van de minister tegemoet te komen heeft het Ruud de Moor Centrum (Jos Claessen, in zijn functie van waarnemend directeur), aan het ITS gevraagd een evaluatie uit te voeren waarmee de gewenste informatie beschikbaar komt. Met dit evaluatierapport wordt aan deze vraag tegemoet gekomen.

1.2 Vraaggericht werken

Het Ruud de Moor Centrum is een kennis- en expertisecentrum op het gebied van werkplekleren. Van het ministerie van OCW ontvangt de organisatie financiële middelen om projectondersteuning te bieden bij de professionalisering van onderwijsgeschiedenis. Deze ondersteuning richt zich op de leraar tijdens zijn of haar dagelijkse beroepsuitoefening; de leraar staat centraal en de focus ligt op het online werkplekleren. De ondersteuning wordt gegeven in de vorm van menskracht, niet in de vorm van geld. Scholen, opleidingen, vertegenwoordigers en verenigingen van leraren, en andere non-profit instellingen die door het ministerie van OCW worden gefinancierd uit publieke middelen, kunnen daartoe jaarlijks een aanvraag indienen.

De ondersteuning kan betrekking hebben op kennis en expertise, maar ook op producten, methodieken en instrumenten voor de professionalisering van leraren. In 2008 zijn in totaal 9 projecten op deze manier in uitvoering genomen.

Het betreft de volgende projecten:

- Koning Willem I College – project Blijvend bekwaam;
- Twents Carmel College, Onderbouw-VO, Stichting Beroepskwaliteit Leraren ISISQ5 – project Feedbackscan;

- Lerarenopleidingen – project Kennisbanken;
- Pabo-docenten, Freudenthal Instituut, Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum – project Rekenonderwijs primair onderwijs;
- Lucas Onderwijs – project Netwerklere;
- Noordelijke Hogeschool Leeuwarden – project Netwerklere;
- Sintermeertencollege – project E-portfolio;
- Stichting Downsyndroom – project Research Downsyndroom;
- Werkverband Opleidingen Speciaal Onderwijs (WOSO) – project Zorgkinderen.

De eerste twee projecten behoren tot het thema assessment en coaching. De overige vallen onder netwerklere en kennisinfrastructuur.

Het vraaggestuurde project met de lerarenopleidingen – Kennisbanken – valt uiteen in een viertal projecten te weten: de Kennisbank Wiskunde, de Kennisbank Economie, de Kennisbank Natuurkunde, Scheikunde en Biologie en het Kennisplatform Duits. Voor elk van deze vraaggestuurde projecten zijn er andere partners.

Ook voor 2009 zijn er weer vraaggestuurde projecten gehonoreerd. De projecten die in 2009 worden uitgevoerd vallen buiten de beschouwing van dit onderzoek. Deze evaluatie richt zich uitsluitend op de projecten die in 2008 zijn uitgevoerd en die voorkomen in het Ruud de Moor Centrum Programma 2008.

1.3 Onderzoeksopzet en – uitvoering

Al deze negen projecten zijn in de evaluatie meegenomen. Het project Kennisbanken bestaat, zoals gesteld, uit verschillende deelprojecten. Hiervan zijn twee kennisbankprojecten, de Kennisbank Wiskunde en de Kennisbank Economie, geëvalueerd. In totaal zijn er dus tien projecten in het evaluatieonderzoek meegenomen.

Per project is een gevalstudie uitgevoerd waarbij gesproken is met diverse betrokkenen. Gestart is met een gesprek met de programmamanagers van het Ruud de Moor Centrum. Hierbij is de vraagzijde in het algemeen, het oppakken van specifieke aanvragen, de manier waarop invulling is gegeven aan de projecten, wat men ermee wilde bereiken en het verloop ervan aan de orde geweest. Elk van de vraaggestuurde projecten is kort doorgenomen en de namen van de projectleiders zijn genoemd.

Daarna is contact gezocht met deze projectleiders en is materiaal opgevraagd. Het betreft projectplannen, wijzigingen daarin, verslagen van bijeenkomsten, voortgangsverslagen, evaluatieverslagen, ontwikkelde instrumenten, etc.. Met deze projectleiders zijn vervolgens telefonisch of face-to-face-gesprekken gevoerd. Soms is dat gebeurd

op basis van een vooraf toegezonden leidraad, soms op basis van een door de onderzoekers gemaakt verslag met behulp van de documenten. Na de gesprekken is aan de projectleiders een verslag over hun project ter verificatie voorgelegd.

Na verificatie is contact opgenomen met de aanvragers. Soms zijn met meerdere betrokkenen van een aanvrager face-to-face-gesprekken gevoerd, soms zijn telefonische interviews afgenomen bij een of meer betrokkenen. Ook hierbij is gebruik gemaakt van interviewleidraden die vooraf zijn toegestuurd dan wel verslagen die opgestuurd zijn met daarbij concrete vragen voor de aanvragers. Onderwerpen die bij de aanvragers te sprake zijn gebracht, zijn: de aanleiding voor het vraaggestuurd project, de verwachtingen, het doel, de doelgroepen, de manier waarop het project is uitgevoerd, de opbrengst in termen van bereik, gebruik in de praktijk en het voldoen aan verwachtingen.

De gevalsstudies en het gebruik van de opgestelde gespreksleidraad zijn steeds aangepast aan het specifieke project. De gesprekken met de programmaleiders en projectleiders hebben zo veel mogelijk face-to-face plaats gevonden. De overige deels telefonisch, deels ter plekke. Dit was steeds afhankelijk van het specifieke project. Uit tijd en daarmee ook kostenbesparende overwegingen is er soms voor gekozen om het aantal face-to-face-gesprekken te beperken.

In de rapportage wordt per vraaggestuurd project aandacht besteed aan:

- aanleiding;
- betrokken partijen;
- verwachtingen en doelen;
- proces en opbrengsten;
- knelpunten en oplossingen;
- wensen en verwachtingen voor de toekomst;
- samenvatting en conclusies.

1.4 Leeswijzer

In elk van de volgende 10 hoofdstukken vindt u een verslag van een vraaggestuurd project. De beschrijvingswijze van elk van de projecten is zoals aangegeven identiek. In hoofdstuk 12 tenslotte wordt over alle vraaggestuurde projecten heen een samenvatting gegeven en worden enkele conclusies getrokken.

2 Koning Willem 1 College “Blijvend Bekwaam”

2.1 Aanleiding

Het Koning Willem I College (KW1C) heeft als onderdeel van zijn integraal personeelsbeleid een traject in gang gezet ten behoeve van voortgaande professionalisering van de medewerkers, conform de Wet Beroep in het Onderwijs (Wet BIO). Alle medewerkers dienen permanent te werken aan hun bekwaamheid en de inspanningen hiervoor bij te houden in een bekwaamheidsdossier. Het Koning Willem I College heeft hiervoor een pilot project ‘Blijvend Bekwaam’ gestart. Om hier vorm en inhoud aan te geven is aan medewerkers gevraagd een Persoonlijk OntwikkelingsPlan (POP) te maken. Het maken van de POP gebeurde op individuele en vrijwillige basis. Dit verliep niet geheel naar wens vanwege onbekendheid met de materie, de gevoeligheid van het onderwerp en achterdocht over de bedoelingen ervan. In 2007 is het Ruud de Moor Centrum gevraagd dit proces te ondersteunen. Hiervoor is een meerjarige samenwerkingsovereenkomst gesloten.

2.2 Betrokken partijen

Koning Willem 1 College en het Ruud de Moor Centrum zijn de samenwerkende partners. Binnen het KW1C zijn dat vooral het Center for Teaching and Learning (CTL) en de dienst personeelszaken. Vanuit het Ruud de Moor Centrum zijn meerdere personen bij het project betrokken. Er zijn verder geen andere externe partners betrokken.

2.3 Verwachting en doelen

In het voorjaar van 2007 heeft het Koning Willem I College het Ruud de Moor Centrum gevraagd het project “Blijvend Bekwaam” te ondersteunen. Het Ruud de Moor Centrum zou een bijdrage leveren aan de opzet en uitvoering van het plan en meer specifiek aan assessments, instrumenten en kwaliteitsbewaking. Hiervoor zijn in het programma voor 2008 door het Ruud de Moor Centrum zes activiteiten gepland:

1. Ontwikkelen van een nieuwe begeleidingsaanpak voor leraren bij het opstellen van een POP en Persoonlijk ActiePlan (PAP).

2. Ontwikkelen van een nieuw digitaal format voor een POP en een PAP, met daaraan gekoppelde (digitale) hulpmiddelen.
 3. Ontwikkelen van enkele scenario's voor effectieve ondersteuning bij het opstellen van een POP en een PAP.
 4. Het begeleiden van pilotgroepen die bestaan uit zowel individuele leraren als lerarenteams.
 5. Ondersteuning en begeleiding van de uitvoering van de POP's die in 2007 door leraren zijn opgesteld.
 6. Uitvoeren van onderzoek.
- (Programma RdMC 2008)

Daarnaast wilde het KW1C graag de kwaliteit van de POP en de start er mee vergelijken tussen de "vrije, individuele" aanpak om een POP in te vullen en een meer gestructureerd scenario met begeleiding. Dit is niet gelukt, omdat er op vrijwillige en individuele basis te weinig POPs gemaakt zijn.

2.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Gestart is met een introductie aan leraren die wilden deelnemen aan een pilot (met vrije inschrijving) voor het genereren van een POP.

Het CTL van het Koning Willem 1 College en het Ruud de Moor Centrum hebben vervolgens gezamenlijk twee pilots (begeleidings sessies) ontwikkeld en uitgevoerd. Deze hadden als doel te onderzoeken welke strategie het beste zou zijn om leraren van het KW1C te begeleiden bij het formuleren van een POP. De eerste serie bestond uit zes bijeenkomsten, eens in de drie weken. Het aantal deelnemers bedroeg 35 leraren, verdeeld over twee groepen uit diverse teams en één groep die als team deelnam. Onder begeleiding van een coach van het RdMC en het KW1C is er aan de hand van diverse activiteiten en producten, zoals het digitale assessmentinstrument de 'Leerkracht Als Persoon', gewerkt aan het persoonlijk ontwikkelings- en actieplan. De activiteiten zijn bijgehouden in een logboek dat als naslagwerk voor het POP kon dienen. De groep die als team deelnam werkte naast aan een individueel ook aan een Team Ontwikkelingsplan (TOP).

Uiteindelijk heeft 66 % van deze deelnemers een POP ingeleverd. Na afloop is de pilot met de deelnemers geëvalueerd. Uit deze evaluaties bleek dat de sessies beperkt in de opzet zijn geslaagd. Van de deelnemers gaf 50 % aan dat de pilot gedeeltelijk aan de verwachtingen heeft voldaan. Er werd aangegeven dat er meer inzicht was verkregen in het maken van een POP, maar dat het daadwerkelijk genereren van het POP nog steeds moeilijk werd bevonden. De begeleiding had bovendien strakker georganiseerd moeten worden en verbeteringen op het gebied van bereikbaarheid, scholing en begeleidingsvaardigheden zijn noodzakelijk. Ook was de planning van

met name de laatste bijeenkomst, na de vakantie, niet goed. De conclusies van het evaluatierapport zijn verwerkt in de tweede pilotserie van bijeenkomsten.

Na een halfjaar is er een terugkomdag georganiseerd. Daaruit bleek dat de uitvoering van het persoonlijke actieplan niet gemakkelijk is. Als de tijdsinvestering niet goed bewaakt wordt en er niet regelmatig overleg plaats vind over de voortgang en eventuele problemen, dan verwateren de actieplannen of komen zelfs helemaal niet van de grond. Daarnaast kregen de deelnemers feedback over hoe de evaluatiepunten in de tweede pilotserie verwerkt zijn.

De tweede pilotserie, die eveneens gezamenlijk door Koning Willem 1 en Ruud de Moor Centrum ontwikkeld en uitgevoerd is, bestond uit vier bijeenkomsten en een intakegesprek. In totaal deden er 22 deelnemers mee, verspreid over een groep van leerkrachten uit verschillende teams en een groep die als team mee deed. De bijeenkomsten volgden dichter op elkaar dan in de eerste pilotserie. Er is een verbeterd popformulier ontwikkeld en het logboek is vervangen door een werk-POP. Het POP bestond uit vier thema's die per bijeenkomst werden behandeld en er waren meer mogelijkheden voor begeleiding.

Uiteindelijk heeft 95 % van de deelnemers een POP ingeleverd. Na afloop van de tweede pilot zijn de sessies met de deelnemers geëvalueerd. De deelnemers van de tweede pilot waren positiever over de sessies dan de deelnemers van de eerste serie. Met name de deelnemersgroep die als team deelnam was erg positief. Er zijn meer POP's ingeleverd en van betere kwaliteit.

De deelnemers gaven aan dat ze door de sessies dieper en bewuster over hun ontwikkeling gingen nadenken. In de cursus ervoeren ze voldoende ruimte voor persoonlijke inbreng. Aan de andere kant werd aangegeven dat er aan sommige punten te weinig en aan andere punten teveel tijd werd besteed. Ook was de relatie tussen de oefeningen en specifieke onderdelen van het POP niet altijd duidelijk. Deelnemers maakten gebruik van de extra begeleidingsmogelijkheden. Deelnemers gaven aan nog begeleid te willen worden met het concreter maken van leerdoelen en actieplannen, uitleg van verschillende competenties in relatie tot de beroepsituaties, de resultaten van de testen en de reflectie daarop.

Er is voor de tweede groep na een half jaar eveneens een terugkommiddag gepland, maar deze middag heeft op moment van het onderzoek nog niet plaats gevonden.

Een aantal deelnemers van de eerste en de tweede pilotgroep had ook reeds een POP samengesteld toen er de eerste keer een algemene oproep was gedaan om een POP te maken. Ze gaven aan dat de sessiegroepen en begeleiding ervoor gezorgd had dat ze de tweede keer een betere POP hadden gemaakt, waar meer structuur en een rode draad in zat dan toen ze de eerste keer het zelfstandig (zonder begeleiding) hadden gedaan. Desondanks werd er in de interviews aangegeven dat het ook nu nog te vroeg is om te zeggen of het Blijvend Bekwaam-project geslaagd is. Dit zal pas blijken als

de komende jaren zichtbaar wordt of de activiteiten en leerdoelen die in de POP en PAP zijn geformuleerd ook daadwerkelijk gehaald zijn.

Het is momenteel binnen het KWIC nog niet inzichtelijk in hoeverre de deelnemers aan de pilot voor een sneeuwbaaleffect hebben gezorgd bij overige leraren en directies van teams. Het zal moeten blijken of er het komende jaar meer leraren een POP gaan maken, al dan niet in een begeleidingstraject.

Er is verder een eerste conceptversie van een digitale pop ontwikkeld. Deze moet echter nog verder uitgebouwd en afgestemd worden op overige instrumenten zoals bijvoorbeeld de producten: Leraar als Persoon (LaP) en de Feedbackscan. De uitbouw en implementatie hiervan is gepland voor 2009.

De voorbereiding van de werkzaamheden in de sessies werden meestal na overleg gedaan door het RdMC en waren afgestemd op de concrete vraag. De uitvoering gebeurde door de instelling en het RdMC gezamenlijk. Dit geldt ook voor de evaluatie. Samen zijn vragen ontwikkeld, de analyses vonden plaats door het Ruud de Moor Centrum en de evaluatie is geschreven door het KW1 College. In feite komen de werkzaamheden er op neer dat een programma ontwikkeld en uitgevoerd is, dat geëvalueerd is en vervolgens uitmondt in een nieuw programma. Het RdMC streeft er naar zodanige mogelijkheden te creëren en programma's te maken dat de instelling er straks zelf mee aan de slag kan.

De projectleider van het RdMC is gemiddeld een halve dag per week op de school en is voor 0,4 fte werkzaam voor het KW1 College. De totale projectgroep is vier keer bij elkaar geweest.

2.5 Knelpunten en oplossingen

De eerste ronde van Blijvend Bekwaam, waarbij elke leraar geheel vrijblijvend een POP kon invullen, ging gepaard met een nulmeting waarbij onderzocht werd of de functie van de medewerker ook datgene was wat die deed. Dit onderzoek werd beschouwd als een strategische fout. Door veel medewerkers werd de nulmeting ervaren als een beoordeling waardoor er weerstand ontstond ten opzichte van het maken van een POP. Bij de informatieverstrekking voor de eerste pilot is getracht dit negatieve beeld weg te nemen.

De afdelingsdirecteuren binnen de instelling worden door alle betrokkenen gezien als belangrijke spil voor het slagen van een POP. Zij dienen hun medewerkers te stimuleren om een POP te maken en hier tijd voor beschikbaar te stellen. In de pilots is gebleken dat bij deelnemende leraren waar de afdelingsdirecteur het project niet ondersteunde, de praktische uitwerking van de POP achterwege bleef. De POP belandt dan

in een la. De pilotgroep die als team aan het project meedeed, werd juist wel door hun afdelingsdirecteur gestimuleerd. Bij deze groep leeft het POP en het PAP binnen het team en zij worden door hun afdelingsdirecteur actief gestimuleerd om er mee aan de slag te gaan.

Deze afdelingsdirecteur is binnen het KWIC benaderd om een soort ambassadeursfunctie te vervullen. In 2009 zijn er presentaties gehouden voor de andere afdelingsdirecteuren om ze te overtuigen het Blijvend Bekwaam project ook binnen hun afdeling te stimuleren.

Er is geconcludeerd dat de opzet van de tweede pilotserie effectief maar nog steeds erg tijdrovend en dus duur was. Er wordt nu gezocht naar een opzet waarbij de leraar meer zelfstandig een ontwikkelingsplan kan maken. Dit zou kunnen met behulp van beschikbare instrumenten die gekoppeld zijn aan de vragen in het POP formulier, tezamen met begeleiding middels één of meer (korte) gesprekken met een leidinggevende.

De medewerkers en leraren van het KWIC zijn eensgezind in hun mening dat de samenwerking met het RdMC voldaan heeft aan de verwachtingen en deze wordt positief gewaardeerd. Aangegeven werd dat er goed overlegd werd, de communicatie open was en dat als al verschil in inzicht was over bijvoorbeeld de uitvoering van de pilots, dit naar tevredenheid uitgesproken werd. Op de vraag of het Centre for Teaching and Learning van het KWIC het project alleen had kunnen doen, gaven de meeste betrokkenen aan dat dit in principe mogelijk zou zijn geweest. Gesteld werd echter steeds dat het RdMC meerwaarde had. Het RdMC had de rol van objectieve buitenstaander. “Zonder het RdMC zouden de groepsessies over ‘lesgeven op het KWIC’ gaan, maar door het RdMC ging het over het beroep van leerkracht”. Betrokkenen beoordeelden de samenwerking met het RdMC als ‘zeer goed’ en ze vonden het ‘logisch’ om ook in 2009 weer samen te werken met het RdMC.

2.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

Het programma dat het RdMC uitvoert op het KW1 College is half gereed. Het maken van een POP en het uitvoeren ervan is nu gereed voor een beperkte groep leraren. Dit moet nu uitgerold worden over de alle leraren. Het KWIC wil in 2009 drie manieren voor begeleiding bij het maken van een POP aanbieden:

- het maken van een POP begeleiden bij het Centre for Teaching and Learning (volgens het model van de tweede pilot);
- onder begeleiding van het CTL in teamverband een POP en een TeamOntwikkelingsplan (TOP) maken;

- een digitaal POP formulier voor individueel gebruik met digitale coachingsmogelijkheden.

Verder is het gewenst te onderzoeken wat de gedragsveranderingen zijn en welke impact ‘Blijvend Bekwaam’ op de leerlingen heeft; is het onderwijs er beter door geworden? Dit wil het RdMC verder mede vormgeven. Beseft wordt dat dit een lastiger opgave is omdat de relatie duidelijk gemaakt moet worden tussen professionalisering en verbetering van onderwijs.

Meer concreet verwacht het RdMC dat het KW1 College:

- in staat is een teampop te maken;
- een digitaal popformulier krijgt zodat er meer leraren mee aan de slag kunnen;
- er een managementtrainingsprogramma (voor teamleiders) komt waarin de POP aan de orde wordt gesteld;
- de ‘waterfabriek’ van het Koning Willem 1 College gebruikt kan worden voor het vaststellen van eigentijdse bekwaamheden voor leraren.

Daarnaast zet het RdMC in op verbreding van de verworvenheden naar andere instellingen. Het feit dat er voor 2009 meer vraaggestuurde projecten hiervoor zijn, inclusief aanvragen van vmbo’s, laat zien dat het RdMC in de verspreiding van producten en diensten, ook naar andere sectoren, slaagt. Bewust is er ook voor gekozen om in het digitale popformulier niet de naam op te nemen van de instelling. Gebruik door andere scholen of instellingen wordt hierdoor vergemakkelijkt. Tenslotte verhoogt deelname aan dergelijke ontwikkel- en uitvoeringsprojecten de expertise van het RdMC. Dit versterkt de begeleidingsmogelijkheden door het Centrum.

2.7 Samenvatting en conclusie

Terugkijkend op 2008 kan er gesteld worden dat het Ruud de Moor Centrum de meeste geplande activiteiten in de samenwerking met het KW1 College uitgevoerd heeft. Het Ruud de Moor Centrum is betrokken geweest bij de ontwikkeling en uitvoering van een nieuwe begeleidingsaanpak voor leraren bij het opstellen van een POP en een PAP. Hiervoor is het bestaande digitale POP-formulier uitgewerkt en na afloop van de eerste pilotserie verbeterd. Er zijn bestaande digitale hulpmiddelen beschikbaar gemaakt om het invullen van het POP-formulier te ondersteunen. Aan de hand van de eerste pilotserie is er een nieuw scenario ontwikkeld, wat door middel van de tweede pilotserie getest is. Ook aan de hand van de tweede pilotserie is een scenario ontworpen. Deze pilotseries bestonden uit zowel individuele leraren als uit lerarenteams. Er is verder onderzoek gedaan naar een plan van begeleiding bij het opstellen van het POP. Dit is een evaluatieonderzoek van de eerste en tweede pilotseries en er worden aanbevelingen gegeven voor verdere uitwerking.

Het KW1 College is positief over de samenwerking in 2008 met het RdMC. Er is inmiddels een projectplan geschreven voor de verdere professionalisering van *alle* medewerkers van het KW1 College waarbij het Ruud de Moor Centrum ook betrokken zal zijn. Dit project is gepland tot en met 31 december 2012.

3 Feedbackscan

3.1 Aanleiding en doel

De Feedbackscan is vanaf 2005 in eerste instantie ontwikkeld door het Twents Carmel College als ICT-instrument om leraren inzicht te geven in hun handelen in de klas en zo bij te dragen aan een effectief leerklimaat. Partners op dat moment waren Onderbouw-VO, de stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL), Kennisnet, Stichting Kennisrotonde/ICT op school, ISISQ5. Het Ruud de Moor Centrum is in 2005-2006 gevraagd mede bij te dragen aan de ontwikkeling van dit instrument. Het initiatief is toen ondersteund door het platform Vakinhoudelijke Verenigingen Voortgezet Onderwijs (VVVO) en de Algemene Onderwijsbond (AOB). In deze periode is de ontwikkeling gefinancierd door de Kennisrotonde. In augustus 2007 is de Feedbackscan overgedragen aan het Ruud de Moor Centrum.

De Feedbackscan is een vragenlijst waarmee leraren in de onderbouw en bovenbouw van het voortgezet onderwijs de kwaliteit van hun onderwijs kunnen laten beoordelen door hun leerlingen. De Feedbackscan bestaat uit een webbased digitale vragenlijst met 21 schalen en bijna honderd stellingen over het functioneren van de leerkracht. Met een vierpuntsschaal kunnen de leerlingen aangeven in hoeverre zij het eens zijn met de stelling. De Feedbackscan heeft de professionalisering van de individuele docent als doel. Niet om te beoordelen, maar om de docent van feedback van de leerlingen te voorzien, zodat de docent zichzelf kan doorontwikkelen.

Omdat dit vraaggestuurde project ook geëvalueerd is als product van het Ruud de Moor Centrum (Van Kuijk, André 2009), is de beschrijving hier beknopter.

3.2 Betrokken partijen

Nadat twee versies van de Feedbackscan waren ontwikkeld door de bovengenoemde partijen is in 2007 de Feedbackscan overgedragen aan het Ruud de Moor Centrum. De ontwikkelpartners gaven aan beschikbaar te zijn voor een rol als klankbord. Er lag op dat moment geen concrete vraag vanuit het onderwijsveld voor doorontwikkeling. In overleg met OCW en de Programmaraad heeft het Ruud de Moor Centrum de verdere ontwikkeling van de Feedbackscan als vraaggestuurd project opgenomen in het Programma 2008. De partners zouden fungeren als klankbord.

Het gebruik van de Feedbackscan door leraren en leerlingen is na 2007 geëvalueerd door het Universitair Onderwijs Centrum Groningen (UOCG) van de Rijksuniversiteit Groningen. Deze evaluatie maakte deel uit van het door de Kennisrotonde gefinancierde ontwikkeltraject. Door allerlei oorzaken was dat deel van het ontwikkeltraject vertraagd waardoor het pas na de overdracht aan het RdMC kon worden uitgevoerd. Het RdMC was niet verantwoordelijk voor deze evaluatie wel heeft het Centrum er aan meegewerkt door het genereren van maatwerkrapportages. Bij de verdere ontwikkeling van de Feedbackscan is het UOCG als onderzoekende en adviseerende partner betrokken.

3.3 Verwachting en doelen

Om het doorontwikkelen van de Feedbackscan te realiseren zijn in het Programma voor 2008 door het Ruud de Moor Centrum een elftal activiteiten gepland:

1. Realiseren van andere antwoordsoorten dan een vierpuntsschaal.
2. Ontwikkeling en toevoegen van gevalideerde vragenlijsten voor andere categorieën dan de onderbouw van het voortgezet onderwijs.
3. Toevoegen van maatwerkschalen voor specifieke opdrachtgevers.
4. Ontwikkelen van op de scanresultaten gebaseerde terugkoppeling voor leraren.
5. Ontwikkelen van op de scanresultaten gebaseerde adviezen voor leraren.
6. Ontwikkelen van functies voor 'benchmark'.
7. Verspreiden op scholen.
8. Onderzoeken welke mogelijkheden de scan biedt voor de ontwikkeling van een team of een school.
9. Gebruikersonderzoek, zoals validiteit van de vragenlijsten, de optimale inzet in trajecten voor persoonlijke- en team ontwikkeling en trends in scanresultaten.
10. Onderzoeken of er een totaalbeeld van het functioneren van leraren mogelijk is, door te kijken of de scanresultaten te koppelen zijn met de resultaten van andere scans van het Ruud de Moor Centrum en van de Stichting Beroepskwaliteit Leraren.
11. Realiseren van een beheerorganisatie voor de scan en de gegevensverzamelingen.

Dit programma is in februari 2008 verder geoperationaliseerd in een plan van aanpak. Hierin worden punt 1 (meer antwoordcategorieën) en punt 3 (maatwerkschalen) niet meer bij de beoogde resultaten genoemd. Het verspreiden van de Feedbackscan op scholen (punt 7) is nauwkeuriger geoperationaliseerd: de vereniging van schoolleiders en de vakverenigingen van docenten (VO-raad, PO-raad en Velon) dienen bekend te zijn met de Feedbackscan. Verder is als planning opgenomen dat in 2008 ruim 5000 leerlingen en 200 docenten de Feedbackscan ingevuld zouden moeten hebben.

Daarnaast wordt in het plan van aanpak omschreven dat het doorontwikkelen en de onderzoeken dienen te leiden tot een nieuwe versie van de Feedbackscan, de Feedbackscan 3.0 in 2008/2009.

3.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

In feite heeft het Ruud de Moor Centrum vanaf 2007 de verdere ontwikkeling van de Feedbackscan zelf ter hand genomen. In september 2007 is de Feedbackscan als internetapplicatie in gebruik genomen maar al vrij snel daarna is deze vanwege een slechte performance 'uit de lucht gehaald'. De structuur was niet goed en ook bleek dat een deel van de data niet werd opgeslagen. Vanaf januari 2008 is de Feedbackscan na verdere ontwikkeling door het RdMC weer operationeel en voldoet deze naar behoren. Het RdMC is vanaf dat moment verder gegaan met zowel de ontwikkeling als de implementatie en het in de markt zetten van de scan. Dit wil zeggen dat via nieuwsbrieven en artikelen de promotie ter hand is genomen en dat via onderzoek verder is vastgesteld welke verbetering er noodzakelijk waren. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de eerder genoemde evaluatie door het UOGC. Onder docenten en leerlingen zijn vragenlijsten afgenomen. Ook zijn er gesprekken met docenten gevoerd. Met de bevindingen die uit het gebruikersonderzoek van het UOGC zijn gekomen en met de reeds voorgenomen programmaverbeteringen en –ontwikkelingen is de Feedbackscan versie 3.0 ontwikkeld. Deze is in december 2008 in gebruik genomen.

Vanaf 2008 is de landelijke bekendheid groter geworden en heeft bijvoorbeeld ook de AOb uitgesproken bij de verdere ontwikkeling van de Feedbackscan betrokken te willen zijn.

De gebruikersaantallen die als beoogd resultaat voor 2008 beschreven waren, zijn midden 2008 reeds gehaald. Meer dan 360 leraren en ruim 7000 leerlingen hadden al in mei de Feedbackscan gebruikt. Eind 2008 hadden ruim 450 leraren een Feedbackscan aangevraagd.

De nieuwe Feedbackscan (versie 3.0) is vanaf december 2008 in gebruik genomen. Bij deze versie is een demo-versie aanwezig, is de registratie van de deelnemende docenten stapsgewijs ingevoerd en is de terugrapportage gewijzigd.

In de nieuwste versie van de Feedbackscan is de mogelijkheid voor een 'benchmark-functie' opgenomen. Docenten kunnen dan hun eigen resultaten vergelijken ten opzichte van het gemiddelde van andere docenten in het land. Om de privacy van de betrokken docenten te waarborgen, kan deze functie pas aangeboden worden als er voldoende onderliggende gegevens voor de benchmark zijn. Omdat er nog niet vol-

doende docenten de Feedbackscan hebben afgenomen, was deze functie eind 2008 nog niet beschikbaar.

3.5 Knelpunten en oplossingen

Uit de evaluatie van het UOCG bleek dat de Feedbackscan ook nog schriftelijk werd afgenomen omdat er enkele problemen waren met de software van de Feedbackscan. Alle softwareproblemen en structuurproblemen zijn inmiddels opgelost.

De klankbordgroep met partners uit het verleden is niet betrokken geweest bij de verdere ontwikkeling. De precieze redenen daarvan zijn moeilijk te achterhalen. Van beide zijden (RdMC en leden klankbordgroep) is tijdens de looptijd van het project geen contact opgenomen.

3.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

De Feedbackscan zal nog naar andere delen van het onderwijs, zoals het primair onderwijs uitgebreid worden. Indien er een vraag uit het veld is, zal dit ook gebeuren voor het mbo. De vragenlijst zal dan (deels) moeten worden aangepast. Daarnaast blijft het Ruud de Moor Centrum voortdurend bezig de Feedbackscan te verbeteren en in te passen in professionaliseringstrajecten van individuele docenten en teams van docenten.

Voor 2009 wordt in samenwerking met de Algemene Onderwijsbond, het Landelijk Actie Komitee Scholieren, de Stichting Beroepskwaliteit Leraren en de VO-raad een vraaggestuurd project in 2009 uitgevoerd. Doel van het project is het leveren van een bijdrage aan de bekendheid van de Feedbackscan en het stimuleren van het gebruik ervan.

3.7 Samenvatting en conclusies

Terugkijkend op de situatie vanaf begin 2008 kan gesteld worden dat het Ruud de Moor Centrum de meeste activiteiten die in het programma voor 2008 gepland stonden, ondernomen heeft. Het Centrum heeft dit voornamelijk zelfstandig gedaan, zonder partners in het onderwijsveld. Wat de toepassingsmogelijkheden betreft blijkt de Feedbackscan niet uitsluitend te kunnen worden ingezet voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs, maar voor het hele voortgezet onderwijs.

De resultaten van de Feedbackscan geven verder suggesties voor verbeterpunten aan de leraar. Er is een benchmarkfunctie in de Feedbackscan ontwikkeld, maar deze is

nog niet beschikbaar omdat er nog te weinig onderliggende gegevens zijn. Zodra deze gegevens beschikbaar zijn kan de benchmarkfunctie beschikbaar worden gesteld.

Er is gewerkt aan de naamsbekendheid van de Feedbackscan en de beoogde gebruikersaantallen voor 2008 zijn ruimschoots gehaald.

Het UOCG heeft een gebruikersonderzoek gedaan. Dit heeft geleid tot een betere formulering van de vragen in de vragenlijsten en het oplossen van de software problemen die gebruikers ervoeren.

Wat betreft het zoeken naar andere schalen dan een vierpuntsschaal is geconstateerd dat dat toch de beste schaal bleek. Verder zijn er geen maatwerkschalen voor specifieke opdrachtgevers aan de nieuwe versie toegevoegd omdat er geen specifieke doelgroepen waren. Tenslotte is ook de beheersorganisatie voor de Feedbackscan en de gegevensverzameling gerealiseerd.

Niet gerealiseerd is het onderzoek of er een totaalbeeld van het functioneren van leraren mogelijk is, door de scanresultaten te koppelen met de resultaten van andere scans van het Ruud de Moor Centrum en van de Stichting Beroepskwaliteit Leraren. Dit wordt in 2009 meegenomen. Onderzoek naar welke mogelijkheden de Feedbackscan biedt voor de ontwikkeling van team of school zal uitgevoerd worden als er een vraag voor is.

4 Lerarenopleidingen: Project Kennisbank Wiskunde

4.1 Aanleiding

Met de introductie van het competentiegericht onderwijs dienen studenten zelf aan te geven wat zij willen leren en het leren gebeurt steeds meer via stages op de stageplek. Studenten en dan met name deeltijders zijn daardoor veel minder op de opleiding. Hierdoor ontstond behoefte aan didactische en vakinhoudelijke informatie die direct en op afstand toepasbaar zou zijn in de lessen van de leraar in opleiding. Om aan deze vraag te voldoen is het Ruud de Moor Centrum de afgelopen jaren bezig geweest om drie soorten kennisbanken te ontwikkelen. Deze zijn gerelateerd aan de vakken wiskunde, scheikunde, natuurkunde, biologie, economie en Duits, aan het pedagogisch en didactisch handelen van leraren en aan de vaardigheden van leraren (Programma RdMC 2008). In deze paragraaf gaat het alleen over de Kennisbank Wiskunde.

De Kennisbank Wiskunde is een product van het Ruud de Moor Centrum en is in het kader van een productevaluatie eveneens onderzocht (Van Kuijk, André 2009). In de productevaluatie van de Kennisbank Wiskunde is er onder andere aandacht voor de ervaringen van de gebruikers.

De Kennisbank Wiskunde is in eerste instantie ontwikkeld ter ondersteuning van zij-instromers en hun begeleiders en opleiders en van beginnende docenten. Zij-instromers zouden namelijk gebaat zijn bij snel te verkrijgen en relevante informatie over vakspecifieke onderwijsproblemen en didactische vaardigheden. Bovendien was gebleken dat veel lerarenopleidingen voor bètastudenten vanwege dalende studentenaantallen en daaraan gekoppelde capaciteitsvermindering de kwaliteit van hun opleiding niet konden garanderen. Ook voor zittende docenten zou verder vanwege het loslaten van de vakkenstructuur de Kennisbank Wiskunde kunnen bijdragen aan bijscholing in een tweede vak binnen een leergebied. Vanuit deze uitgangspunten heeft het Ruud de Moor Centrum vanaf 2004/ 2005 de ontwikkeling van de Kennisbank Wiskunde in samenwerking met scholen en lerarenopleidingen ter hand genomen (Staal, 2007).

De Kennisbank Wiskunde was als prototype gereed in 2005. Eind 2005 was de Kennisbank digitaal in de lucht. Sinds die tijd zijn er tot 2008 twee grote wijzingen aangebracht die betrekking hadden op de zoekschermen, het kunnen reageren en het maken van prints.

4.2 Betrokken partijen

In 2007 / 2008 is er door het Algemene Directeuren Overleg van Educatieve Faculteiten een actieplan opgesteld ter verbetering van de kwaliteit van opleidingen. Het structureel organisatorisch inbedden van Kennisbanken in lerarenopleidingen was een van de actiepunten. Vanwege het te laat verkrijgen van subsidie is er in 2008 op het terrein van het verder ontwikkelen van de Kennisbank Wiskunde tussen het Ruud de Moor Centrum en het Algemene Directeurenoverleg weinig gebeurd.

Het verder ontwikkelen van de Kennisbank Wiskunde in 2008 is daarom vooral gerealiseerd door het Ruud de Moor Centrum en de Samenwerkingsgroep Lerarenopleiding tweedegraads. Hierin zijn vertegenwoordigd Hogeschool Amsterdam, Hogeschool Rotterdam, Fontys en de Hogeschool Arnhem en Nijmegen, Hogeschool Utrecht en het Expertise Centrum Lerarenopleiding Wiskunde en Rekenen. Er is een projectgroep met medewerkers van het Ruud de Moor Centrum en deze opleidingen. De projectgroep kwam tweemaandelijks bijeen en had als taak het gebruik van de Kennisbank Wiskunde te stimuleren door het aanleveren van thema's en het uitwerken van leerlijnen.

Het RdMC was hierbij vooral verantwoordelijk voor het beschikbaar maken van de internetcommunity en heeft het beheer en onderhoud op zich genomen. Gezamenlijk was men verantwoordelijk voor de techniek, organisatie, moderatie, het aangaan en onderhouden van contacten in de community en de verwerking van aanpassingen in de kennisbanken en het inspelen op vragen uit het veld.

4.3 Verwachting en doelen

De betrokken tweedegraads lerarenopleidingen hebben afzonderlijk en via het Algemene Directeuren Overleg van Educatieve Faculteiten het Ruud de Moor Centrum gevraagd om te ondersteunen bij de inbedding van de Kennisbank Wiskunde in hun lesprogramma. Voor alle kennisbanken heeft het RdMC in 2008 de volgende activiteiten gepland:

1. Bijstellen en verbeteren van de wijze waarop de inhoud in de Kennisbanken gepresenteerd wordt en koppeling aan de kennisbasis die opgesteld is door het Algemene Directeuren Overleg van Educatieve Faculteiten.
2. Ontwikkelen van een gedeeld eigenaarschap van de kennisbanken, met open kennisdeling als belangrijk onderdeel.
3. Inrichten van 'communities' ter ondersteuning van gebruikers bij de docentenopleidingen ter bevordering van kennisdeling en van mede eigenaarschap bij de lerarenopleiders.

4. Onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor goede curricula inbedding van de Kennisbanken
5. Onderzoeken welke presentatiewijze van kennisbanken recht doet aan divers gebruik in de curricula en in de (opleidings)scholen
6. Onderzoeken wat het huidige gebruik van de curricula is en welke mogelijkheden er de komende jaren zijn voor structurele inbedding, onder meer gerelateerd aan opleiden in de school.

(Programma RdMC 2008)

Dit zijn overkoepelende afspraken tussen het Ruud de Moor Centrum en het Algemeen Directeurenoverleg over alle kennisbanken heen. Meer concreet zijn de activiteiten in 2008 er op gericht om (kleine) bijstellingen te verrichten aan de verschillende kennisbanken (en dus ook aan de Kennisbank Wiskunde) dan wel tot aanvragen te komen voor vraaggestuurde projecten in 2009. Een concreet Plan van aanpak voor de Kennisbank Wiskunde voor 2008 is er, buiten de afspraken in de projectgroep om, niet gemaakt.

4.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Het Ruud de Moor Centrum heeft in 2008 de Kennisbank Wiskunde onderhouden en nieuwe thema's toegevoegd. De thema's zijn vooral aangeleverd door de vier lerarenopleidingen. Het proces van updaten en aanleveren van bijdragen gebeurde door een aantal docenten van de lerarenopleiding wiskunde die in de projectgroep betrokken waren. Deze leverden bijdragen naar aanleiding van een specifieke vraag uit de projectgroep, maar ook naar eigen inzicht. Er bestond voor de oplevering van bijdragen voor de Kennisbank Wiskunde niet direct een plan van aanpak. Door de betrokken docenten is dit niet als een probleem ervaren. De ontwikkeling van de Kennisbank Wiskunde wordt door hen een 'doorgaande stroom' genoemd. Over de ontwikkeling van de Kennisbank Wiskunde zijn de betrokken docenten tevreden. De samenwerking met het RdMC vinden ze prettig verlopen.

De lerarenopleidingen hebben verder het gebruik van de Kennisbank Wiskunde in hun opleidingen ingevoerd. Bovendien heeft het Centrum samen met de opleidingen, het Expertisecentrum ELWIEr en het Freudenthal Instituut op vier opleidingen een experiment uitgevoerd waarbij het gebruik van de Kennisbank was gekoppeld aan de inzet van beoordelingsschema's. Een voorbeeld van een schema is wat er van een student, een beginnend leraar of een ervaren leraar verwacht mag worden bij het begeleiden van leerlingen. Het experiment is gevolgd via onderzoek en de resultaten zijn in het voorjaar van 2009 beschikbaar. Dit experiment en het onderzoek vormden in dit vraaggestuurde project een belangrijke activiteit in het jaar 2008.

Om het proces van verbeteren en bijstellen van de inhoud van de Kennisbank Wiskunde te stimuleren is er op de website voor alle gebruikers de mogelijkheid direct feedback te leveren op de site in zijn geheel of op bepaalde onderdelen. Ook is het voor alle gebruikers mogelijk om zelf een bijdrage te leveren aan de inhoud van de kennisbank. Deze feedback functie werkt volgens het Ruud de Moor Centrum redelijk en met enige regelmaat komen reacties binnen. Het leveren van een bijdrage door gebruikers werkt minder goed. De bijdragen die binnen zijn gekomen waren van studenten die vanuit hun opleiding dat als opdracht kregen. Spontane bijdragen zijn er nauwelijks.

4.5 Knelpunten en oplossingen

Door de planning van een vraaggestuurd project in één jaar (van januari tot december) was te weinig tijd beschikbaar. Dit kwam vooral door het vormgeven aan het experiment met de beoordelingsschema's, het uitvoeren ervan en het doen van onderzoek ernaar. Zeker omdat het experiment ook ingepast moest worden in de programma's van de opleidingen. Hierdoor ontstond volgens het RdMC een druk op het project en liep het project enigszins uit de planning. Het zou volgens de projectleider van de Kennisbank dan ook prettig zijn als in vraaggestuurde projecten flexibeler met de planning zou kunnen worden omgegaan. Een eventuele verlenging van de looptijd naar langer dan een jaar hoort daar ook toe.

Volgens een betrokken docent van de lerarenopleiding is het ambitieniveau van de Kennisbank Wiskunde af en toe te hoog geweest. Eén van de doelen was bijvoorbeeld om in 2008 op te schalen voor het vwo en de havo. Achteraf gezien was dit niet haalbaar. In 2008 lag de prioriteit met betrekking tot het aanvullen van de Kennisbank bij het compleet maken van de thema's voor het vmbo. Dit kon niet in een snellere tijd. Indien ook opgeschaald had moeten worden naar havo en vwo zouden meer mensen of meer dagen nodig zijn geweest.

Een docent van de lerarenopleiding is verder van mening dat één van de toegevoegde waarden van de Kennisbank Wiskunde is, dat deze is ontworpen als aanvulling op de bestaande schoolboeken. Het nadeel is dat deze schoolboeken eens in de vijf jaar worden herzien met een nieuwe editie. Hierdoor zal de Kennisbank bij een nieuwe uitgave aangepast moeten worden. Dit zal een grote klus worden, waarbij het de vraag is volgens deze docent of hier voldoende tijd en geld voor beschikbaar zijn.

Tot slot wordt door een opleiding aangegeven dat de financiering een knelpunt zal gaan vormen. Momenteel worden de betrokken docenten deels gefinancierd door de subsidie die het RdMC hiervoor beschikbaar heeft. Als dit geld op is, zal er een ande-

re financier(ing) gevonden moeten worden. Aan de betrokken docenten is bijvoorbeeld gevraagd om de Kennisbank Wiskunde op te schalen naar vwo en havo maar de lerarenopleidingen weten niet hoe dit bekostigd moet worden. Deze zorg is besproken met het RdMC. Er is nog geen oplossing voor het financieringsvraagstuk. De communicatie over dit knelpunt verloopt naar tevredenheid. De gesprekken erover zijn helder en open.

4.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

Er zijn een aantal vraaggestuurde projecten voor 2009 bij het RdMC ingediend en gehonoreerd waarin de Kennisbank Wiskunde en/of Rekenen een rol spelen. Deze zijn:

- Met het Freudenthal Instituut en het Expertisecentrum Lerarenopleiding Wiskunde en Rekenen (ELWIeR) zal er een minor over doorlopende rekenlijnen ontwikkeld worden. Deze minor zal op zowel de Pabo's als de tweedegraads opleidingen gebruikt kunnen worden.
- In een plan van de Nederlandse Vereniging tot Ontwikkeling van het Reken-Wiskunde Onderwijs (NVORWO) zal de kennisbank worden ingezet voor de professionalisering van zittende leerkrachten.
- De Kennisbank Rekenen was een onderdeel van de Kennisbank Wiskunde, is nu een zelfstandige Kennisbank, maar is met het oog op de doorlopende leerlijnen nog wel gekoppeld aan de Kennisbank Wiskunde. Deze Kennisbank Rekenen moet verder geïmplementeerd worden en experimenten met deze bank moeten uitgevoerd worden.

Begin 2009 is verder nog het gebruikersonderzoek naar de Kennisbank Wiskunde gaande. Het onderzoek gaat over de koppeling van het gebruik van de Kennisbank Wiskunde op vier opleidingen aan het gebruik van een aantal beoordelingsschema's. Aan de hand van die resultaten zullen de Kennisbank Wiskunde en de Kennisbank Rekenen mogelijk verbeterd worden.

De Kennisbank Wiskunde zal verder volgens opleidingen uitgebouwd worden en worden opgeschaald naar vakinhoudelijke thema's van de bovenbouwklassen. Het gebruik van de Kennisbank Wiskunde neemt langzaam toe maar het gebruik kan nog sterk verbreed worden. Een docent gaf hierbij aan dat het jaren kost om een Kennisbank Wiskunde te maken, maar dat het ook jaren zal kosten om gebruikers de waarde ervan te laten inschatten en dat deze is ingebed in de onderwijspraktijk. Niet alleen de opleidingen, maar ook het RdMC kan volgens een opleider een rol spelen bij het actief promoten van de Kennisbank Wiskunde bij scholen en leraren.

4.7 Samenvatting en conclusie

De Kennisbank Wiskunde is vanaf eind 2005 operationeel en heeft daarna tot 2008 twee grote wijzingen ondergaan. Het RdMC heeft in het programma voor 2008 voor alle kennisbanken dezelfde activiteiten gepland. Het Ruud de Moor Centrum en de vier opleidingen hebben in 2008 de uitbreiding van de Kennisbank Wiskunde verder ter hand genomen. De met het Algemeen Directeurenoverleg afgesproken activiteiten zijn minder in het vizier geweest.

Gedurende 2008 is de Kennisbank Wiskunde door het Ruud de Moor Centrum samen met vier opleidingen onderhouden, bijgesteld en verbeterd. Dit gebeurde onder andere op basis van feedback van gebruikers. De lerarenopleidingen hebben de Kennisbank Wiskunde binnen hun opleiding toegepast en thema's toegevoegd. Alleen studenten leverden als onderdeel van hun opleiding nieuwe bijdragen aan de Kennisbank. Door het gebrek aan spontane bijdragen is er bij de gebruikers nog niet echt te spreken van een gedeeld eigenaarschap en open kennisdeling.

Eind 2008 was het onderzoek naar de effecten van de koppeling tussen de Kennisbank Wiskunde en beoordelingsschema's nog niet afgerond. De resultaten worden begin 2009 verwacht.

Mede vanuit dit vraaggestuurde project zijn er drie nieuwe projectaanvragen gedaan voor 2009. Deze zijn alle gehonoreerd.

5 Lerarenopleidingen: Project Kennisbank Economie

5.1 Aanleiding

Met de introductie van het competentiegericht onderwijs dienen studenten zelf aan te geven wat zij willen leren en het leren gebeurt steeds meer via stages op de stageplek. Hierdoor ontstond de behoefte aan didactische en vakinhoudelijke informatie die direct toepasbaar zou zijn in de lessen van de leraar in opleiding. Om aan deze vraag te voldoen is het Ruud de Moor Centrum de afgelopen jaren bezig geweest om drie soorten kennisbanken te ontwikkelen. Deze zijn gerelateerd aan de vakken wiskunde, scheikunde, natuurkunde, biologie, economie en Duits, aan het pedagogisch en didactisch handelen van leraren en aan de vaardigheden van leraren (Programma 2008 RdMC).

In deze paragraaf wordt alleen de Kennisbank Economie geëvalueerd.

Aan de Kennisbank Economie is vanaf 2005 door het RdMC gewerkt en begin 2007 was deze voor gebruikers gereed. Vanuit het Algemeen Directeuren Overleg Educatieve Faculteiten is eind 2007 het Ruud de Moor Centrum gevraagd de inbedding van de Kennisbank Economie in het curriculum van lerarenopleidingen economie te realiseren. De vraag hierbij was hoe de Kennisbank Economie te koppelen zou zijn aan het curriculum en hoe deze elkaar zouden kunnen versterken.

5.2 Betrokken partijen

In dit vraaggestuurde project wordt door het Ruud de Moor Centrum samengewerkt met de Christelijke Hogeschool Windesheim, Fontys Lerarenopleiding Tilburg, Hogeschool Amsterdam, de Hogeschool Arnhem Nijmegen en de Vereniging van leraren in de economisch maatschappelijke vakken (Vecon). Het Ruud de Moor Centrum functioneert als projectleider in dit project. Met het ExpertiseCentrum Economie en Handel van de Vrije Universiteit Amsterdam zijn wel gesprekken gevoerd maar deze samenwerking is niet vruchtbaar gebleken.

Feitelijk bestond er een soort kerngroep (RdMC en Hogeschool Windesheim) die het project trok, waarbij het Ruud de Moor Centrum het project aanstuurde. Gezamenlijk was men verantwoordelijk voor de techniek, de organisatie, moderatie, het aangaan en onderhouden van contacten en de verwerking van aanpassingen in de Kennisbank Economie en inspelen op vragen uit het veld. Het Ruud de Moor Centrum was ver-

antwoordelijk voor het beschikbaar maken van de internetcommunity en voor het beheer en onderhoud. Door middel van detachering werden de werkzaamheden van een aantal samenwerkingspartners door het RdMC gefinancierd.

5.3 Verwachting en doelen

De betrokken tweedegraads lerarenopleidingen hebben afzonderlijk en via het Algemene Directeuren Overleg van Educatieve Faculteiten het Ruud de Moor Centrum gevraagd om te ondersteunen bij de inbedding van kennisbanken in het algemeen in hun lesprogramma. Voor alle kennisbanken heeft het RdMC in 2008 de volgende activiteiten gepland:

1. Bijstellen en verbeteren van de wijze waarop de inhoud in de Kennisbanken gepresenteerd wordt en koppeling aan de kennisbasis die opgesteld is door het Algemene Directeuren Overleg van Educatieve Faculteiten.
2. Ontwikkelen van een gedeeld eigenaarschap van de kennisbanken, met open kennisdeling als belangrijk onderdeel.
3. Inrichten van ‘communities’ ter ondersteuning van gebruikers bij de docentenopleidingen ter bevordering van kennisdeling en van mede eigenaarschap bij de lerarenopleiders.
4. Onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor goede curricula inbedding van de Kennisbanken
5. Onderzoeken welke presentatiewijze van kennisbanken recht doet aan divers gebruik in de curricula en in de (opleidings)scholen
6. Onderzoeken wat het huidige gebruik van de curricula is en welke mogelijkheden er de komende jaren zijn voor structurele inbedding, onder meer gerelateerd aan opleiden in de school.

(Programma RdMC 2008)

Voor de Kennisbank Economie zijn begin 2008 meer concreet de volgende activiteiten gepland: doorontwikkeling van het beeldmateriaal, beheer, actualisatie en kwaliteitsbewaking, het stimuleren van het gebruik van kennisinfrastructuur door implementatie in de curricula van lerarenopleidingen, het stimuleren van het gebruik van de infrastructuur door leraren en het leveren van bijdragen door hen, het doen van onderzoek en het presenteren en communiceren over de Kennisbank. (zie Productplan Kennisbank Economie 2008)

In grote lijnen lopen deze meer concrete activiteiten voor de Kennisbank Economie parallel aan de activiteiten in alle kennisbanken.

5.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Het bijstellen (actualiseren) en verbeteren van de Kennisbank Economie is een voortdurende activiteit geweest in de samenwerking tussen de partners. Vooral via e-mailcontacten zijn verbeteringen aan elkaar voorgelegd. De internetcommunity is wel tot stand gekomen maar heeft niet als zodanig gewerkt. Volgens de geïnterviewden is het openbaar aanbieden van materiaal kennelijk nog te bedreigend. De koppeling van de Kennisbank Economie aan de kennisbasis (vakinhoudelijke bekwaamheidseisen voor leraren economie) is nog niet tot stand gekomen en moet op bredere schaal tegen het licht worden gehouden.

Om vanuit de belevingswereld van opleidingen en leraren de Kennisbank Economie te verbeteren is extern een onderzoek uitgevoerd naar de wijze waarop de Kennisbank Economie (beter) vanuit het idee van 'User Centered Design' gepresenteerd zou kunnen worden. Dit wil zeggen dat aangesloten moet worden bij de logica van werkprocessen van gebruikers. Het onderzoek heeft geleid tot voorstellen voor wijzigingen van de Kennisbank Economie die nog doorgevoerd moeten worden in 2009.

Ook aan het zelf kunnen toevoegen van materiaal aan de Kennisbank door gebruikers is gezamenlijk gewerkt. Binnen de huidige software is dat echter niet mogelijk en nu wordt hiervoor nog gebruik gemaakt van de e-mail. In de aanpassingen voor 2009 moet dit eveneens meegenomen worden. Het realiseren van kennis'communities' waar sprake is van gedeeld eigenaarschap kan hiermee ook bevorderd worden.

Met opleidingen zijn gesprekken gevoerd over de inbedding van de Kennisbank Economie in de curricula. Zo zijn er afspraken of studenten zelf zaken moeten ontwikkelen en in welke mate docenten zelf een actieve bijdrage moeten leveren. Het Ruud de Moor Centrum gaat er in principe van uit dat de verschillende doelgroepen op één wijze aangesproken kunnen worden en dat de Kennisbank Economie op één wijze gepresenteerd kan worden.

Tenslotte geeft het RdMC aan dat uit gesprekken met opleidingen is gebleken dat ze de Kennisbank zeer interessant vinden en ze van het gebruik de meerwaarde inzien. Het RdMC constateert echter ook dat docenten te weinig tijd hebben en weinig tijd van hun opleiding krijgen om zich met dergelijke ontwikkelingen bezig te houden. De waan van de dag zou overheersend zijn.

De Kennisbank Economie zoals die er nu sinds 2007 is, is bedoeld voor beginnende leraren om snel kennis te verwerven op het gebied van vakdidactiek en vakinhoud. Daarnaast kan de bank ook een nuttige bron zijn voor zittende docenten. De Kennisbank Economie bestaat uit:

1. een onderdeel lesonderwerpen;
2. twee vakinhoudelijke cursussen;
3. beschrijvingen van misconcepten, en
4. een begrippenbank.

- ad 1 Het onderdeel lesonderwerpen omvat een verzameling vakdidactische casussen over verschillende onderwerpen (bijvoorbeeld werkloosheid). Een casus bestaat uit een introductie, een beschrijving van de doelen, de te verwachten problemen met het betreffende onderwerp, voorbeelduitwerkingen voor lessen en een didactische verantwoording (bijvoorbeeld een koppeling met de leerstijlen van Kolb).
- ad 2 Bij de cursussen gaat het over verdiepende vakinhoud, met twee introductiecursussen in de algemene economie.
- ad 3 Bij 25 onderwerpen wordt aangegeven welke pre- of misconcepten er op kunnen treden en hoe een leraar hiermee om kan gaan.
- ad 4 In de begrippenbank zijn – naast de definitie van een bepaald begrip – ook de onderliggende theorie en gerelateerde begrippen vermeld.

Het resultaat – het verder ontwikkelen van de Kennisbank Economie - wordt door een medewerker van een lerarenopleiding ‘goed’ genoemd en zowel voor opleiders als startende studenten bruikbaar. Aangegeven wordt tevens dat de Kennisbank Economie meer gebruik moet/kan maken van ict zoals film en beeldmateriaal en dat de presentatie eigentijds moet. Ook wordt gemeld dat er van de eigen bijdragen van studenten/leraren nog te weinig komt. Het RdMC heeft in dit project een sterke coördinerende functie vervuld en heeft het netwerk van betrokken opleidingen en anderen bij elkaar gehouden.

De projectleider van het RdMC heeft geen harde cijfers over het gebruik van de Kennisbank Economie en heeft ook nauwelijks zicht op wie de gebruikers zijn: leraren, beginnend leraren en/ of docenten van opleidingen. Wel blijkt uit de reacties via de e-mail dat er gebruik van wordt gemaakt.

5.5 Knelpunten en oplossingen

De contacten tussen lerarenopleidingen onderling zijn volgens het RdMC gering en men praat weinig met elkaar over de vormgeving en inhoud van het onderwijs: “Het wiel wordt kennelijk nog vaak opnieuw uitgevonden”. Onderlinge afstemming is er weinig op deze terreinen. Samenwerking met opleidingen blijkt ook moeilijk tot stand te brengen vanwege de kleine bezetting. Het heeft het RdMC dan ook veel tijd gekost om een goede samenwerkingsrelatie op te bouwen. Hoewel docenten van opleidingen wel het nut van de Kennisbank zien, worden ze volgens het RdMC hierin wat tijd betreft vaak weinig ondersteund. Het benadrukken van de mogelijkheden van de Kennisbank en het samen vormgeven ervan biedt hier perspectieven.

Binnen het kader van de Kennisbank Economie was gepland om een publicatie met ondersteunende methoden uit te brengen. Deze publicatie stond gepland om in november 2008 uitgebracht te worden. Doordat er nog geen volledige toestemming was met betrekking tot alle copyrightrechten, is de publicatie uitgesteld. Het RdMC is volgens een opleider momenteel in onderhandeling met uitgeverijen om artikelen te mogen gebruiken indien ze voor educatieve doeleinden worden gebruikt.

Tenslotte is het vormgeven en ontwerpen van een Kennisbank Economie volgens de logica van de gebruiker (USD) geen eenvoudige opgave. Onderzoek heeft nu uitgezonden dat het op een andere wijze moet en dit wordt in 2009 doorgevoerd.

5.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

In de eerste plaats is het doorvoeren van de verbeteringen die afgesproken zijn en zoals die gereed liggen een eerste prioriteit voor 2009. Verder is de Kennisbank Economie ("dit geldt voor alle kennisbanken") nooit af omdat er met ontwikkelingen mee gegaan moet worden: "Een Kennisbank die niets (meer) aanvult of wijzigt is ten dode opgeschreven". Voor een dergelijk onderhoud c.q. ontwikkeling is er volgens de projectleider van het RdMC een beperkt budget.

Bij een opleiding bestaat over de financiering enige zorg. De financiering in de toekomst zal onder druk komen te staan omdat het RdMC minder geld voor dit project ter beschikking heeft. Indien er geen geld beschikbaar komt zal de Kennisbank volledig op gebruikers moeten draaien. De opleiding verwacht dat de Kennisbank Economie dan langzaam dood zal bloeden.

Met de Vecon – een van de partners in de Kennisbank - is een vraaggestuurd project voor 2009 aangevraagd en dit is gehonoreerd. Geconstateerd is door de Vecon dat er weinig kennis is van misconcepties bij leerlingen op het terrein van de economie. Dit moet in beeld worden gebracht en integraal onderdeel worden van de Kennisbank Economie.

5.7 Samenvatting en conclusie

De geplande activiteiten uit het programma voor 2008 zijn allemaal ondernomen en in meer of mindere mate geslaagd. Het bijstellen, actualiseren en verbeteren van de Kennisbank is een voortdurende activiteit geweest in de samenwerking tussen de partners. Er is met de diverse lerarenopleidingen bekeken welke mogelijkheden er zijn voor goede curricula-inbedding van de kennisbanken. Met de opleidingen is

afgesproken dat studenten zelf onderdelen van de Kennisbank Economie gaan ontwikkelen.

In 2008 zijn er binnen de Kennisbank Economie weliswaar 'communities' tot stand gekomen, maar deze hebben niet als zodanig gewerkt. Er is geen sprake geweest van kennisuitwisseling tussen leraren. Enerzijds komt dit doordat leraren te weinig tijd hiervoor hebben en krijgen. Anderzijds wordt dit volgens de geïnterviewden veroorzaakt doordat het openbaar aanbieden van de eigen ervaringen kennelijk nog te bedreigend is.

Er heeft een onderzoek plaatsgevonden in hoeverre de presentatiewijze van kennisbanken recht doet aan divers gebruik in de curricula en in de (opleidings)scholen. Hieruit bleek dat de presentatie anders en ook eigentijdser moet. Dit zal in 2009 gerealiseerd worden.

Een gedeeld eigenaarschap van de Kennisbank Economie ontwikkelen is wegens gebrek aan tijd die docenten van de lerarenopleidingen hiervoor vrij kunnen maken, nog niet van de grond gekomen.

Er zijn geen cijfers bekend over het daadwerkelijk gebruik van de Kennisbank Economie. Het (unieke) aantal bezoekers en de tijdsduur van het bezoek wordt niet bijgehouden.

6 Rekendidactiek primair onderwijs

6.1 Aanleiding

In de Periodieke Peiling van het OnderwijsNiveau van het Cito is geconstateerd – op basis van minder goede prestaties - dat de kwaliteit van het rekenonderwijs in het primair onderwijs dient te verbeteren. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft het Freudenthal Instituut, Cito en het SLO, in samenwerking met de Nederlandse Vereniging tot Ontwikkeling van het Reken/Wiskunde Onderwijs (NVORWO) gevraagd om na te denken over de toekomstige invulling van de reken- en wiskundevaardigheden in het primair onderwijs. Ook heeft het Ministerie op meerdere niveaus commissies ingesteld om na te denken over de doorgaande leerlijnen. De staatssecretaris van onderwijs was hierbij van mening dat door leernetwerken van leraren en van scholen de kwaliteit van onder meer het rekenonderwijs verbeterd zou kunnen worden. Bij leraren en bij pabo-docenten bestond er verder behoefte aan een (webbased) leeromgeving die per leerlijn rekenactiviteiten zou kunnen ondersteunen. (Programma RdMC 2008) Het Freudenthal Instituut had in dezelfde tijd door het Mile2-project veel didactische videofragmenten verzameld en was op zoek naar een follow-up project om deze fragmenten webbased aan te kunnen bieden. In eerste instantie is er toen door het Freudenthal Instituut contact gezocht met een uitgeverij. Pabo-docenten, het Freudenthal Instituut en de Uitgeverij Van Gorcum hebben ter realisering van een dergelijk netwerk in 2007 vervolgens het Ruud de Moor Centrum, vanwege hun ervaring met webbased leeromgeving, gevraagd hier aan bij te dragen. Met name zou er gewerkt moeten worden aan een intensivering van een netwerk van leraren voor rekenen, wiskunde en didactiek.

6.2 Betrokken partijen

In eerste instantie waren het Ruud de Moor Centrum, het Freudenthal Instituut en Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum partners in dit vraaggestuurde project. Gedurende het traject is de Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum als partner afgevallen. Het RdMC had een intentieverklaring tot samenwerking met Van Gorcum. In september 2008 is besloten hier verder geen vervolg aan te geven. Verder zijn in dit vraaggestuurde project individuele docenten van verschillende pabo's in inventariserende zin betrokken geweest. De NVORWO is op de hoogte gesteld van het project en is gedu-

rende de looptijd verder geïnformeerd over de vorderingen. Van Mile2 zijn fragmenten van video's gebruikt.

Filterdesign tenslotte is door het Ruud de Moor Centrum en het Freudenthal Instituut erbij betrokken om het technische en visuele deel van het digitale format te ontwerpen.

6.3 Verwachting en doelen

Om deze vraag van vooral het Freudenthal Instituut te realiseren zijn in het Programma voor 2008 door het Ruud de Moor Centrum een tweetal activiteiten gepland:

1. Het realiseren van een geïntegreerde, digitale kennis- en ondersteuningomgeving voor rekenonderwijs. Dit moet een duurzaam netwerk van aanbieders, deskundigen en leraren worden die de leeromgeving gebruiken en doorontwikkelen.
2. Het stimuleren van een leernetwerk van leraren, pabo-studenten en pabo-docenten. Het lag in de bedoeling een cyclische / iteratieve ontwikkelmethode uit te werken, waarbij een systeem van 'timeboxing' zou worden gehanteerd. Via een pilotfase zouden de partners een prototype ontwikkelen op basis van materialen van pabo-docenten, het Freudenthal Instituut, Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum en het Ruud de Moor Centrum. In de opschalffase zouden andere organisaties en expertisecentra bij het project worden betrokken en zou een volgende versie van de ict-omgeving worden gerealiseerd.

Het was de verwachting van het Ruud de Moor Centrum dat er een start gemaakt zou worden met de kennis- en ondersteuningsomgeving en dat er op het eind van het jaar een prototype zou liggen. Volgens het RdMC lagen bij het Freudenthal Instituut de verwachtingen vermoedelijk wat hoger. Hoewel dit bevestigd wordt door het Freudenthal Instituut (zij hoopten op een 'iets vollediger' product) wordt van die zijde ook aangegeven dat de verwachtingen over de resultaten over en weer niet veel verschilden.

Het ontwerpproces met Filterdesign was noodzakelijk (ontwerpen van het technische en visuele deel van het digitale format) en hier is ook veel tijd aan besteed. Dit drukte bovendien zwaar op het budget. Dit is misschien wel ten koste gegaan van progressie bij de inhoud.

Een nadere concretisering van deze plannen wordt gegeven in het Startdocument. Het concrete doel is het gezamenlijk praktisch ondersteunen van leraren bij het rekenonderwijs in scholen en van studenten op de pabo door middel van een online omgeving. Het resultaat zou een digitale kennis- en ondersteuningsomgeving moeten zijn voor een leernetwerk van leraren en studenten. Er zijn vier fasen voorzien (pilot, opschaling, uitbouw, exploitatie), lopend van november 2007 tot januari 2009.

6.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Voor de planning en uitvoering van het project is een projectgroep geformeerd die bestond uit vertegenwoordigers van de partners. Deze groep is drie à vier keer bijeen geweest in 2008 en veel tijd is besteed aan de inbreng van de verschillende partners in het project. Na enige tijd werd duidelijk dat de samenwerking met Van Gorcum niet werkte. Veel tijd is verloren gegaan in bespreking met Van Gorcum over het opzetten en uitbaten van een te ontwikkelen digitale leeromgeving die in Van Gorcum's Sherpa-project zou moeten passen. Door het stopzetten van de samenwerking tussen Van Gorcum en het RdMC was er geen reden meer voor Van Gorcum nog langer in dit project te participeren. Dit heeft tot vertraging in het project geleid.

RdMC en Freudenthal hebben zich daarna vooral gericht op de inhoud en vormgeving. Filterdesign is er vervolgens bijgehaald voor de vormgeving zodat Freudenthal en RdMC de inhoud eind 2008 gereed zouden hebben in een prototype. Hoewel dit bureau volgens het Freudenthal Instituut wel sterk op het budget drukte, kwam dit snelle besluit tot samenwerking de efficiency van het project wel ten goede. Het project begon op deze wijze direct te lopen.

Een andere vertragende factor was het ontbreken van voldoende deelnemers voor een gebruikersonderzoek (user centered design). Voor de zomervakantie gaven leerkrachten en pabo-studenten de voorkeur aan het afronden van het schooljaar. Er heeft voor de schoolvakanties wel een sessie plaatsgevonden met pabo-docenten, de derde doelgroep in dit project.

In de opzet was besloten van elk van de doelgroepen minimaal vier personen te spreken. Om hier aan te voldoen waren er in juli nog gesprekken nodig met leraren en pabo-studenten. Uiteindelijk zijn alle gesprekken (met pabo-docenten, leraren en pabo-docenten) uitgevoerd. In deze gesprekken kregen de samenwerkende partners feedback op hun werkzaamheden en kon een kaderontwerp gemaakt worden voor de leeromgeving. Ook Filterdesign kon op basis hiervan hun vormgeving voortzetten.

Vanwege de vertraging is er medio 2008 door de partners in het project een tussenstand opgemaakt. Duidelijk werd dat de beoogde resultaten niet meer binnen het kalenderjaar haalbaar zouden zijn. De doelen zijn dan ook bijgesteld en afgesproken is om binnen 2008 een ontwerp af te hebben dat als start zou kunnen dienen voor een vraaggestuurd project in 2009.

Ondanks de vertragingen en bijgestelde doelen is er echter wel een en ander gerealiseerd. De eerste basis voor de digitale leeromgeving is gemaakt. Er zijn twee documenten geschreven die van belang zijn voor de inhoud van de beoogde leeromgeving. Het Freudenthal Instituut heeft verder een stuk gemaakt waarin 30 wiskundige hoofdactiviteiten van rekenen tot 100 worden beschreven. Het Ruud de Moor Centrum

heeft dat stuk aangeleverd als eerste aanzet voor de inhoud van de didactische praktijk. Door Filterdesign is tenslotte een ontwerp gemaakt voor de “Rekenles in Beeld” website. Dit is voorgelegd aan het veld (pabo-docenten) en van hieruit is een prototype voor de webbased leeromgeving “Rekenles in beeld” ontwikkeld. Deze was aan het einde van 2008 nog in ontwikkeling. In januari 2009 was dit prototype gereed.

Door het Ruud de Moor Centrum en het Freudenthal Instituut zijn voor een vervolgtraject afspraken gemaakt over het vullen van de leeromgeving, het voorbereiden van een eerste pilot met pabostudenten (april) en een tweede pilot (najaar) met meer onderdelen in het rekendomein. Dit gebeurt in het project ‘CILOR’ dat de opvolger van het onderhavige project is. CILOR staat voor Constructie van een Interactieve LeerOmgeving Rekendidactiek.

Het Freudenthal Instituut is in algemene zin tevreden over de samenwerking met het RdMC en is van mening dat deze prettig verlopen is. Het Instituut is positief over de resultaten van dit project. Hoewel ze in principe zelf de kennis in huis hadden om dit project uit te voeren, is het resultaat door de samenwerking beter geworden en heeft deze een meerwaarde gehad.

Tenslotte wordt door het Freudenthal Instituut aangegeven dat het lastig was om voor dit project een plaats te vinden in het toch al drukke onderwijsveld. Er is veel aanbod van ondersteunende methodes. In het komende jaar zal er dan ook gewerkt moeten worden aan de naamsbekendheid en daarmee het gebruik van ‘Rekenles in Beeld’.

6.5 Knelpunten en oplossingen.

Het belangrijkste knelpunt was om alle gezichten één kant op te krijgen. De onduidelijke rol van Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum zorgde voor vertraging, dit is nu opgelost doordat deze partij de samenwerking met het RdMC heeft verbroken. Dit neemt niet weg dat deelnemers van het vraaggestuurde project nog steeds signaleren dat zaken te vaag omschreven zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor de onduidelijke omschrijving van de doelen van de webbased leeromgeving en ook de taakomschrijving van eenieder in het projectteam zou beter omschreven moeten worden. Deze taakverdeling is vanaf het begin niet helder vastgelegd maar heeft volgens het RdMC en volgens het Freudenthal Instituut binnen het project niet direct tot problemen geleid.

Volgens het RdMC is er bij het Freudenthal Instituut sprake geweest van een iets hogere verwachting over de resultaten. Hierover is in het vraaggestuurde project vermoedelijk te weinig gesproken en hetzelfde geldt voor waar verantwoordelijkheden lagen. Dit alles is de efficiency volgens het RdMC niet altijd ten goede gekomen.

Het Freudenthal Instituut geeft aan dat ze waarschijnlijk niet zozeer hogere verwachtingen hadden, maar dat ze misschien wel gehoopt hadden op een iets ‘gevulder’ prototype. Het Instituut is verder zeer tevreden over het ontwikkelde prototype. Het biedt volgens hen voldoende mogelijkheden om dit verder uit te bouwen.

Het Freudenthal Instituut geeft wel aan dat het een relatief klein project is geweest met een beperkt budget en bezetting. In totaal was er één fte voor het project beschikbaar. Deze kleinschaligheid zorgde op zich al voor beperkingen. Zowel het RdMC als het Freudenthal Instituut is hierbij echter van mening dat gezien de tijd het project niet efficiënter had gekund.

6.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

Eind 2008 was er een ontwerp voor een website gereed. Hieruit is begin 2009 een prototype ontwikkeld voor de webbased leeromgeving “Rekenles in beeld”. Daarna volgt een of meer pilotstudies om de gebruikerservaring te onderzoeken. Na aanleiding van de pilot wil het Ruud de Moor Centrum en het Freudenthal Instituut een definitieve versie ontwerpen. Hiervoor is een vraaggestuurd project voor 2009 aangevraagd en dit is gehonoreerd.

6.7 Samenvatting en conclusie

In het afgelopen jaar zijn de twee doelen zoals omschreven in het Programma van het Ruud de Moor Centrum voor 2008 niet gehaald. Dit heeft verschillende oorzaken waarbij verkeerde inschattingen ten aanzien van de medewerking van partners en ten aanzien van de medewerking van het veld ten grondslag lagen. Er is een start gemaakt met de uitwerking van de doelen en eerste producten zijn opgeleverd. Vanaf het voorjaar van 2009 kan echter pas begonnen worden met een eerste pilot. Het project krijgt een voortzetting door de honorering van een vraaggestuurd project voor 2009. Dit plan loopt tot 2010.

7 Netwerkleren Lucas Onderwijs

7.1 Aanleiding

Lucas Onderwijs is een interconfessioneel schoolbestuur in de regio Zuid-Holland West. In de scholen die onder Lucas Onderwijs vallen, zijn 3300 personeelsleden werkzaam die de zorg hebben voor meer dan 29.000 leerlingen. Om te bevorderen dat de scholen gebruik maken van de expertise van het personeel, is de Lucas Academie opgericht. De Lucas Academie verzorgt cursussen en opleidingen voornamelijk binnen Lucas Onderwijs.

In december 2006 heeft Lucas Onderwijs de intentie uitgesproken om samen te werken met het RdMC. Dit heeft in 2007 geresulteerd in een samenwerking met betrekking tot peer coaching. Door een reorganisatie van Lucas Onderwijs is het overleg tussen het College van Bestuur en het RdMC over verdere samenwerking verwaterd. De samenwerking op het terrein van peer coaching bleef wel bestaan. Het RdMC en Lucas Onderwijs hebben gezamenlijk een project over peer coaching ontwikkeld en dit wordt door de Lucas Academie aangeboden aan haar scholen. Inmiddels is dit ook een product dat het Ruud de Moor Centrum op de website aanbiedt.

Eind 2007 en begin maart 2008 is er op initiatief van het Ruud de Moor Centrum opnieuw contact geweest tussen het RdMC en Lucas Onderwijs. Hier is de intentie uitgesproken om met elkaar verder te gaan omdat dit voor beiden van belang was. De focus is gelegd op de expertise in netwerkleren, omdat de Lucas Academie zich als doel heeft gesteld de kennis die er in de scholen is nuttig te maken voor elkaar. Ook voor het Ruud de Moor Centrum was netwerkleren een interessant onderwerp dat men verder wilde ontwikkelen.

Het RdMC hecht bovendien belang aan de samenwerking met Lucas Onderwijs omdat Lucas onderwijs een groot platform biedt voor het professionaliseren van leraren, de Lucas Academie een manier van professionaliseren heeft ontwikkeld die aansluit bij de visie van het RdMC en beide organisaties al enige jaren samenwerken. Hierdoor kunnen producten en expertise van het RdMC in een duurzame structuur geïmplementeerd worden. In dit geval leernetwerken die ook wel 'broedplaatsen' genoemd worden. Via deze broedplaatsen kunnen zich de producten en de expertise van het RdMC zowel binnen het eigen netwerk, als in andere netwerken, zelfstandig verspreiden (Programma RdMC 2008).

Deze besprekingen eind 2007 / voorjaar 2008 hebben er uiteindelijk toe geleid dat ondanks de nog wat vage afspraken er een vraaggestuurd project voor 2008 van gemaakt is. Dit voor een deel ook omdat de structuur van het RdMC dit vereiste.

7.2 Betrokken partijen

Bij de opstart en de ontwikkeling van het project netwerkleren zijn diverse medewerkers van het RdMC en van Lucas Onderwijs / Lucas Academie de voornaamste betrokken partijen. Er zijn verder geen andere partijen betrokken in de samenwerking.

7.3 Verwachting en doelen

Lucas Onderwijs heeft het RdMC in 2007/2008 gevraagd om samenwerking op een viertal terreinen:

- bij het opleiden in de school; het aanbrengen en versterken van de samenhang en continuïteit in de doorgaande lijn tussen MBO en lerarenopleiding.
- op het gebied van integraal personeelsbeleid, het uitvoeren van de Wet BIO door middel van een (digitaal) bekwaamheidsdossier.
- op het gebied van de professionalisering van medewerkers via het concept van de Lucas Academie. Het matchen van vraag en aanbod op dit gebied en het ontwikkelen van leernetwerken voor medewerkers.
- de ontwikkeling en het doorontwikkelen en vermarkten van bestaande en nieuwe gezamenlijke projecten en producten via de Lucas Academie of via het netwerk met andere besturen. (Programma RdMC 2008)

In het programma van het Ruud de Moor Centrum voor 2008 zijn hiervoor de volgende activiteiten gepland:

1. Zodanig implementeren van de producten van het RdMC, dat het Lucas Onderwijs deze zelf kan opschalen.
2. Mede borgen van de kwaliteit van werkplekleren door het ontwikkelen van kwaliteitscriteria en het inventariseren en mede ontwikkelen van kwaliteitsinstrumenten.
3. Bijdragen aan de ontwikkeling van het programma "Train de trainer" via het verspreiden en eventueel certificeren van de producten en instrumenten van het RdMC. Tevens het opsporen van factoren die dit belemmeren of bevorderen.
4. Ontwikkelen en exploreren van het begrip netwerkleren, door invoering van netwerkleren op de werkplek, samen met een groep mensen uit het onderwijsveld.
5. Het opzetten van een netwerkinfrastructuur in het Lucas Onderwijs en het faciliteren en het opsporen van factoren die dit mogelijk bevorderen of belemmeren.

(Programma RdMC 2008)

In een plan van aanpak (begin 2008) is dit verder uitgewerkt. Volgens dit plan, is het hoofddoel de opbouw van expertise in netwerkleren. Dit is voornamelijk gericht op het:

- karakter ervan;
- de voorwaarden waaronder netwerkleren tot stand komt;
- de online ondersteuning ervan;
- het certificeren ervan;
- de netwerkvorming zelf.

7.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Ondanks de heldere plannen en geplande activiteiten blijkt het beide partners niet helemaal duidelijk wat er precies moet gebeuren en hoe netwerkleren vorm en inhoud te geven zodat het kon worden ingezet voor de professionalisering van leraren. Dit overigens zonder dat er meningsverschillen waren over het doel van de samenwerking of het onderwerp zelf, netwerkleren. Ook het vinden van locaties waar pilots konden worden ingericht voor netwerkleren was moeilijk. Gesproken wordt dan ook door het RdMC over een gezamenlijk zoekproces naar vorm, inhoud en locatie. Ook Lucas Onderwijs is die mening toegedaan. Lucas Onderwijs wist dat men netwerkleren wilde implementeren, maar ‘de manier waarop was bij beide partijen lange tijd niet duidelijk’.

In het plan van aanpak van april 2008 wordt afgesproken dat er trainingen en begeleidingstrajecten voor de procesbegeleiders van peer coaching zouden worden ontwikkeld. Hetzelfde geldt voor implementatiescenario's voor peer coaching. Voor alle drie geldt dat in juni een conceptversie ontwikkeld zou zijn en ze in december uitgeprobeerd en bijgesteld zouden zijn. Deze activiteiten zijn gezamenlijk door Ruud de Moor Centrum en Lucas Onderwijs ontwikkeld en uitgevoerd door de Lucas Academie. Als product biedt Lucas Academie dit nu aan aan de eigen scholen en aan externen. Ook het Ruud de Moor Centrum heeft peer coaching als product begin 2009 toegevoegd aan haar website.

Certificering van werkplekleren is een andere thema dat aan de orde is gesteld. Dit was op verzoek van Lucas Onderwijs. Hoewel getracht is hier gezamenlijk vorm en inhoud aan te geven is dit niet tot stand gekomen vanwege het ontbreken van concrete projecten.

Eén van de ideeën die verder naar voren kwam uit de zoektocht van wat het RdMC en Lucas Onderwijs voor elkaar zouden kunnen betekenen, was het Train-de-Trainer programma. Dit programma is in de loop van 2008 ontwikkeld en is in november

2008 van start gegaan. In dit programma wordt aan leraren geleerd hoe ze hun ervaringen om kunnen zetten naar cursussen voor mede-leraren. Hierbij werd het gebruik van leernetwerken gestimuleerd. Het RdMC heeft volgens Lucas Onderwijs bij dit programma vooral een faciliterende rol. De Lucas Academie was verantwoordelijk voor de uiteindelijke uitvoering. Dit project is begin 2009 afgerond. Het Train-de-Trainer programma is op basis van de ervaringen bij het uitvoeren bijgesteld en is daarmee een afgerond concept dat door de Lucas Academie en het Ruud de Moor Centrum de komende jaren gebruikt kan worden.

Bij dit Train-de-Trainer programma was er volgens Lucas Onderwijs geen sprake van een lange oriëntatiefase. Dit programma kon direct opgezet worden. De samenwerking in dit programma is door de Lucas Academie als positief ervaren.

Lucas Onderwijs geeft verder aan dat de samenwerking met het RdMC een goede stimulans was. Zonder deze samenwerking was het plan tot leernetwerken en het Train-de-Trainer programma niet van het huidige niveau geweest.

7.5 Knelpunten en oplossingen

Ondanks dat er wel een methode is ontwikkeld om in een bestaande cursus van de Lucas Academie, 'De Leercirkel', het principe van leernetwerken te gebruiken, is deze methode niet toegepast. De redenen hiervoor waren enerzijds dat de cursusleiders dit er niet bij wilden hebben en bovendien niet direct de meerwaarde ervan inzag.

Mede op basis hiervan komt het projectteam van het RdMC tot het inzicht dat ze zelf het concept 'leernetwerken' of 'netwerkleren' nog onvoldoende scherp hebben. Ontdekt wordt dat men niet goed kan aangeven wat het RdMC als concrete ondersteuning van netwerkleren te bieden heeft. Getracht is dit op te lossen door scherpere voorbeelden van leernetwerken te bedenken. Door middel van een aantal casussen is onderzocht in hoeverre leernetwerken een uitkomst kunnen bieden. Eind december 2008 heeft dit geleid tot een eerste hoofdstuk over netwerkleren (Wat is netwerkleren) voor een publicatie van het Ruud de Moor Centrum (Working paper). Het doel is om hier nog twee hoofdstukken aan toe te voegen: het hoe van netwerkleren en een onderzoeksprogramma voor het testen van netwerkleren.

In het overleg dat begin juli 2008 tussen Lucas Onderwijs en het RdMC plaats vond, is daarna bekeken welke activiteiten nog in 2008 zouden kunnen plaatsvinden en wat naar 2009 verschoven kon worden.

Feitelijk kan dit vraaggestuurde project 2008 gezien worden als een redelijk lange zoektocht naar wat de beide partners wilden. Lucas Onderwijs heeft dit zeker niet als negatief ervaren. Integendeel, men is tevreden dat in dit jaar meer duidelijk is geworden wat men precies wil en wat men voor ogen staat.

Vanwege een wat onheldere (onwennige) structuur voor vraaggestuurde projecten in 2008 en vanuit de optiek dat men wat met elkaar wilde, is nergens in dit proces expliciet de vraag gesteld of men verder wilde of zou stoppen. Het bleef een zoek- en tastproces dat uiteindelijk geleid heeft tot een groot vraaggestuurd project voor 2009, waaraan onmiddellijk in 2009 begonnen kon worden vanwege de lange voorbereiding in 2008.

Volgens het Lucas Onderwijs had het zoekproces naar wat men wilde korter gekund indien het RdMC het project niet vraaggestuurd maar “aanbodgestuurd” had aangeboden. Lucas Onderwijs gaf aan dat het soms liever wilde dat het RdMC minder vrijblijvend en meer sturend op zou hebben getreden. Dat had misschien veel tijd geschied, maar dan was het minder een gezamenlijk proces geweest. De samenwerking verliep goed en is als positief ervaren. Alhoewel de kanttekening werd gemaakt dat er met betrekking tot het leernetwerkenproject er wel iets meer daadkracht had mogen zijn. Bij andere programma's die zijn uitgevoerd – zoals Train-de-Trainer – was de rol van het RdMC als facilitator precies goed en is niet ervaren dat het RdMC meer sturend had moeten handelen.

7.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

In het najaar van 2008 worden een aantal potentiële leernetwerken binnen het Lucas Onderwijs geselecteerd die verder ontwikkeld kunnen worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Zorg in het SBO, Taalpilots, de Maatschappelijke Stage in het VO en het Leonardoproject rond hoogbegaafdheid.

In de projectaanvraag voor 2009 wordt gezien de beschreven ontwikkeling gesteld dat een nieuw vraaggestuurd project dient te leiden tot:

- een onderzoeksrapport (incl. aanbevelingen) naar de mogelijkheden en effectiviteit van leernetwerken binnen het Lucas Onderwijs.
- een businessplan voor de organisatorische ondersteuning van netwerklere binnen het Lucas Onderwijs.
- pilots die zijn uitgevoerd voor de realisatie van organisatorische ondersteuning (zoals ict-ondersteuning, fysieke faciliteiten, netwerk-exposure sessies en beloning valorisatie bijdrage leernetwerken)
- minimaal vier levende, groeiende leernetwerken binnen het Lucas Onderwijs.

Het vraaggestuurde project voor 2009 is gehonoreerd en onmiddellijk in uitvoering genomen. De verwachting bij het RdMC is dat het onderzoeksrapport er komt en dat zal blijken dat netwerklere haalbaar is. Het businessplan zal in juli 2009 besproken worden en Lucas Onderwijs is hier al mee aan de slag. De voorgestelde pilots en de vier leernetwerken zijn samengevoegd en er zijn er nu al twee in de opstartfase. Het is de ambitie er vier te realiseren.

Het Train-de-Trainer programma heeft in het vraaggestuurde project van 2009 geen rol meer gekregen. De ontwikkeling van dit programma is het afgelopen jaar afgerond. Het kan de komende jaren door de Lucas Academie zelfstandig gebruikt gaan worden, mits Lucas Onderwijs daar de benodigde tijd en de financiële middelen voor vrij wil gaan maken.

7.7 Samenvatting en conclusies

Terugkijkend op 2008 blijkt dat het RdMC samen met Lucas Onderwijs / Lucas Academie de meeste activiteiten die gepland waren niet ondernomen heeft. We zouden de periode 2008 vooral verkennend, zoekend en aftastend willen noemen. Dit is mede het gevolg van het feit dat het Programma 2008 geschreven is voordat er duidelijke afspraken waren gemaakt met vertegenwoordigers van Lucas Onderwijs over concrete samenwerkingsprojecten. Bovendien bleek al snel dat het begrip leernetwerken een onduidelijk en vaag begrip was waarmee noch Lucas Onderwijs, noch het RdMC goed overweg kon. Vanaf toen is vooral gezocht naar duidelijkheid, naar concrete invullingen ervan en naar andere activiteiten die gezamenlijk uit te voeren zouden zijn. Dit wil zeggen dat in 2008 wat betreft het onderwerp van dit vraaggestuurde project – netwerklere – dit begrip vooral geëxploreerd is.

De netwerken die er in 2008 hadden moeten zijn, zijn niet tot stand gekomen. Wel zijn ze al zoekende geïdentificeerd en ze kunnen in het vraaggestuurde project van 2009 gerealiseerd worden. Peer coaching is als product opgeschaald binnen het Lucas Onderwijs en het wordt ook als product aangeboden door het Ruud de Moor Centrum. Hetzelfde geldt voor Train-de-Trainer. Deze cursus is uitgevoerd door de Lucas Academie en wordt eveneens door het RdMC aangeboden. Over kwaliteitscriteria is men in samenwerking wel bezig geweest, maar dit heeft niet tot resultaat geleid.

Voor 2009 gaat men gezamenlijk het netwerklere verder uitdiepen en uitproberen.

8 Netwerkleren Noordelijke Hogeschool Leeuwarden

8.1 Aanleiding

De Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL) hanteert competentiegericht onderwijs als onderwijsconcept. De beroepspraktijk staat in het onderwijs centraal. Kennisuitwisseling met bedrijven en instellingen en de verrijking van het onderwijs met praktijkinput wordt dan ook beschouwd als cruciaal. Stagescholen en –instellingen worden beschouwd als gelijkwaardige partners die nauw betrokken worden bij de opleiding (Programma RdMC 2008). Studenten brengen daardoor meer tijd door op de stageplek. Leren op de werkplek en binnen de opleiding wil men laten aansluiten op het competentiegerichte onderwijsaanbod. Hierbij wordt gebruik gemaakt van eigen en door anderen ontwikkelde instrumenten (Programma RdMC 2008). Op verzoek van de NHL zijn er rond 2006 contacten gelegd tussen de NHL en het RdMC. De doelen waren het aftasten van mogelijkheden om producten van het RdMC in te zetten in de opleidingen en te kijken naar verdere samenwerking. In 2008 is getracht deze samenwerking tussen NHL en het Ruud de Moor Centrum onder te brengen bij vraaggestuurde projecten van 2008. Vanwege vormfouten is dit niet gelukt en gezien de strategische waarde van de samenwerking is daarop besloten deze op te nemen in de basisfinanciering van het RdMC.

De samenwerking zoals uiteindelijk overeengekomen zou met name gericht moeten zijn op het terrein van competentiegericht onderwijs en kennisuitwisseling in netwerken. Specifieke aandacht hierbij zou moeten uitgaan naar werkplekleren, leren in netwerken en instrumenten en diensten voor (beginnende) leraren. Doel is in eerste instantie te komen tot een leernetwerkomgeving voor de pabo. Vervolgens zou dit uitgebreid kunnen worden naar de leraaropleidingen van de sociale, exacte en beeldende vakken.

Voor het RdMC betekende deze vraag een mogelijkheid om ervaring op te doen met netwerkleren. Het RdMC wil leernetwerken stimuleren zodat leraren elkaar kunnen professionaliseren rond zelfgekozen thema's. Het RdMC ziet hier verder mogelijkheden om expertise in informele vormen van werkplekleren te verwerven en te ontsluiten (Programma RdMC 2008).

8.2 Betrokken partijen

Naast het Ruud de Moor Centrum is de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden betrokken. Wat betreft de NHL gaat het vooral om het instituut Educatie en Communicatie en het instituut Techniek, afdeling Communication and multimediadesign. Van beide organisaties zijn verschillende personen bij het project betrokken. Er waren drie werkgroepen die bestonden uit medewerkers van het RdMC en personen uit de verschillende afdelingen (pabo, exacte vakken en techniek). Doel van deze werkgroepen was om ideeën af te stemmen, te bekijken wat mogelijk was en om de procesgang te bewaken.

8.3 Verwachting en doelen

Het NHL heeft het RdMC gevraagd om samen te werken op het gebied van competentiegericht onderwijs en kennisuitwisseling in een netwerk. Het RdMC zou zich met name richten op werkplekleren, leren in netwerken en instrumenten en diensten voor (beginnende) leraren.

In het Programma van het Ruud de Moor Centrum voor 2008 worden ter realisering van deze doelen de volgende activiteiten gepland (Programma RdMC 2008):

1. Zodanig implementeren van de producten van het RdMC, dat de NHL deze zelf kan opschalen.
2. Mede borgen van de kwaliteit van werkplekleren door ontwikkelen van kwaliteitscriteria en het inventariseren en mede ontwikkelen van kwaliteitsinstrumenten.
3. Ontwikkelen en exploreren van het begrip netwerklernen, door invoering van netwerklernen op de werkplek, samen met een groep mensen uit het onderwijsveld.
4. Het opzetten van een netwerkinfrastructuur in de NHL faciliteren en het opsporen van factoren die dit mogelijk bevorderen of belemmeren.
5. Onderzoeken in hoeverre het programma “Train-de-Trainer” bijdraagt aan het verspreiden van de producten van de het Ruud de Moor Centrum.
6. Onderzoeken in hoeverre het wenselijk en mogelijk is om het programma “Train de Trainer” te voorzien van kwaliteitseisen.

Een concreter projectplan voor begin 2008 ontbreekt. Medio 2008 is er vanwege de te late indiening van het project als vraaggestuurd project voor 2008 een langduriger samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen beide instellingen (in de basisfinanciering van het RdMC) en is een Plan van Aanpak opgesteld over vervolgactiviteiten tot eind 2009.

8.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Binnen dit project was er feitelijk sprake van twee deelprojecten. De vakgroep Exacte vakken van de Lerarenopleiding en de pabo hadden ieder apart overleg met het RdMC. Hierdoor was er geen sprake van één projectgroep.

Bij de vakgroep Exacte vakken van de Lerarenopleiding was het project gericht op het invoeren van een 'Community of Practice' (CoP). De invoering hiervan is al in 2007 gestart. De bedoeling was om studenten een CoP te laten starten. Het RdMC was vooral betrokken als klankbord en voorzag de vakgroep van informatie over het concept van Community of Practice. Het initiatief tot contact lag meestal bij de vakgroep. Daarnaast verzorgde het RdMC de beoordeling van de CoP's die de studenten opgezet hadden. Met het RdMC was geen planning gemaakt of een projectplan geschreven. De rol van het RdMC bij de CoP's was volgens het NHL in 2008 niet erg groot. Bij de invoer van het project in 2007 was het RdMC meer betrokken. In 2008 stond het project van de CoP's op de rails en was er minder begeleiding nodig. Het RdMC had volgens de NHL vooral een reflectieve rol.

Volgens de NHL was in het plan van aanpak gepland om de Kennisbanken en de Feedbackscan ook bij de vakgroep van Exacte Vakken te introduceren. Dit is niet meer gebeurd.

Het project bij de pabo van de NHL was gericht op het opzetten van leernetwerken waarbij de pabo en basisscholen betrokken zijn. De pabo van de NHL is in 2005 gestart met het project 'Kooperaasje' (Coöperatie, vertaald uit het Fries). Dit is een samenwerkingsverband tussen de lerarenopleiding van de NHL en de Friese basisscholen waarbij de betrokken partijen nauwer samenwerken met betrekking tot de stages (Educator 2007). Deze vorm stond model als basis voor een leernetwerk. In het voorjaar van 2008 zijn er tussen beide instellingen en basisscholen gesprekken gevoerd over de opstart van een leernetwerk. Hierbij is een eerste opzet van het project geschetst. De pabo heeft hierbij aangegeven dat de eerste pilot kleinschalig zou moeten zijn (pabo met één tot drie scholen).

In november 2008 is er vervolgens een startbijeenkomst geweest met pabo's. Hier is uiteengezet wat het betekende om een leernetwerk te vormen en waaraan het zou moeten voldoen. De scholen wilden dit bespreken met hun achterban en wilden er bovendien studenten bij betrekken. In 2009 wordt deze pilot voor een leernetwerk opgestart. Deze eerste pilot is ook kleinschalig en bestaat uit de een pabo en drie scholen. Deze kleinschaligheid is volgens de NHL het gevolg van de geringe motivatie van scholen om mee te doen. De meeste scholen zien niet de meerwaarde van het samenwerken in een leernetwerk.

In september 2008 is besloten de samenwerking te verlengen en vanwege het regime van vraagsturing het onder te brengen bij de vraagsturing 2008. Te late indiening heeft er vervolgens in geresulteerd dat de samenwerking, vanwege strategisch belang, is opgenomen in de basisfinanciering van het RdMC.

In september 2008 is er bovendien een nieuw Plan van Aanpak geschreven voor de periode tot en met 31 december 2009. Dit vanwege kritiek van het RdMC op het oude plan. Dit zou te vaag en te weinig helder zijn. In het nieuwe plan worden twee fases onderscheiden. Een tot december 2008 en een tot eind 2009. Hierin zijn de eindresultaten, doelen en activiteiten per instituut nader omschreven en geoperationaliseerd. In november van 2008 is tijdens een startbijeenkomst de voorbereiding voor een leernetwerk gestart. Dit is de reeds genoemde startbijeenkomst.

De pabo in deze samenwerking biedt een minor aan waarin een praktijkonderzoek met één of enkele basisscholen gedaan wordt. Er is nu besloten om binnen deze minor een pilot voor een leernetwerk te beginnen met twee vernieuwingsprojecten: het ontwikkelen van zelfstandig werken van leerlingen en ontwikkeling van taalonderwijs naar een meertalige school. Met deze minor hopen de partners in dit vraaggestuurd project een meerwaarde te bewerkstelligen. Door het opnemen van studenten in een netwerk krijgt dit een extra push en snijdt volgens het RdMC het mes aan twee kanten. Studenten leren relevant onderzoek te doen in een concrete situatie en die onderzoeken kunnen bijdragen aan verbetering op de scholen. Dit wordt opgestart in 2009. hier kunnen vijf studenten aan deelnemen.

8.5 Knelpunten en oplossingen

Het realiseren van samenwerking en het opzetten van projecten in het onderwijs kost tijd volgens het RdMC. Een ‘incubatietijd’ van minimaal een jaar is nodig om zaken van de grond te krijgen. Dit verdraagt zich niet altijd goed met het regime van vraaggestuurde projecten waarbij in één jaar resultaten worden gevraagd. De pabo van de NHL beschouwde de samenwerking in 2008 voornamelijk als een oriënterend jaar. De pabo ziet dit niet als een negatief punt. Door de structuur van jaarlijkse projecten wordt het volgens de NHL mogelijk deze jaarlijks bij te stellen.

In de regio waar de samenwerking plaats vindt, was de relatie tussen pabo's en scholen slecht. Door voorzichtig te opereren en daar de tijd voor te nemen komt er nu langzaam meer begrip voor elkaar en wil men ook met elkaar in zee.

De pabo geeft verder aan dat het opzetten van een leernetwerk enige vertraging heeft opgelopen omdat veel basisscholen niet mee willen doen. Volgens de pabo werken de

Friese basisscholen met betrekking tot na- en bijscholing liever met de 'gebruikelijke' cursusedagen. Het gebruik van leernetwerken is een nieuwe manier van leren die niet bij de scholen bekend is. De pabo heeft de scholen geïnformeerd over deze leervorm, maar in de uitvoering is de bereidheid tot deelname laag. Het belang van een leernetwerk is voor de meeste Friese basisscholen (nog) niet duidelijk.

Het gebrek aan motivatie komt bij de basisscholen niet doordat er weerstand zou bestaan ten opzichte van de pabo of dat de relatie met de pabo niet goed zou zijn. Er wordt namelijk bij stages al jaren samengewerkt in de Kooperaasje.

Doordat de basisscholen niet aan het project van leernetwerken wilden meedoen is er volgens de pabo in 2008 dan ook minder bereikt dan er verwacht was. Desondanks wordt de tijdsinvestering en de samenwerking met het RdMC als zeer nuttig ervaren. Tussen het RdMC en de pabo werden geen knelpunten ervaren. Wel is er volgens de pabo een andere aanpak nodig om basisscholen mee te krijgen.

De vakgroep Exacte Vakken van de Leraaropleiding geeft eveneens aan dat de samenwerking met het RdMC goed verlopen is. Er was op het gebied van communicatie wel eens onduidelijkheid maar dit kon steeds goed verholpen worden.

Er was geen vaste planning met het RdMC, maar dit werd niet als vervelend ervaren. Indien het nodig was, of er vragen waren werd contact gezocht. Het project had volgens de vakgroep effectiever gekund indien leraren meer voorbereidingstijd op het werken met CoP's hadden gehad. Er was voor docenten te weinig tijd om zich in te lezen in de CoP. Hierdoor konden studenten niet altijd naar wens begeleid worden. Het was lastig om studenten te stimuleren om diepgang in hun CoP aan te brengen. Dit gaat volgens de vakgroep inmiddels beter.

8.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

Volgens de laatste plannen binnen de samenwerking eind 2008 tussen de pabo en de RdMC zouden de producten van het RdMC zodanig binnen de NHL geïmplementeerd moeten zijn dat het NHL op eigen kracht voor opschaling kan zorgen. Het betreft onder andere de producten Leraar als Persoon (LaP), CoPs, Palet en Casusbank, enkele Kennisbanken, de Feedbackscan en Quik Scan. Voor een deel worden deze producten (LaP, Feedbackscan en Quikscan op de pabo, CoPs bij exacte vakken en techniek), Palet (in studiemateriaal) en de Casusbank al wel gebruikt. Dit moet verder opgeschaald worden binnen NHL.

Het begrip netwerklere zal bovendien in 2009 verder gezamenlijk ontwikkeld en geëxploreerd worden door vanuit de Kooperaasje de opzet van een leernetwerkinfrastructuur te faciliteren. Dit gebeurt samen met een groep mensen uit het werkveld,

voornamelijk van de pabo. Ook zal onderzocht worden wat succesbevorderende en succesbelemmerende factoren zijn.

Er is geen vraaggestuurd project voor 2009 aangevraagd. Dit betekent dat de samenwerking voor 2009 onder de basisfinanciering van het RdMC blijft vallen.

Eind 2009 moet er tevens een kwaliteitsborging van werkpleklers en het Opleiden in de school aanwezig zijn. Hiervoor dienen kwaliteitscriteria en kwaliteitsinstrumenten geïnventariseerd en ontwikkeld te worden. Daarom moet onderzoek plaatsvinden op wat binnen de NHL bijdraagt tot de aanleg en uitbouw van de bekwaamheidsdossiers van leraren gedurende het lesjaar 2008-2009. Tevens moet daarbij nagegaan worden of de ontwikkeling van Train-de-Trainer-programma's bijdraagt aan het verspreiden van RdMC en NHL producten en wat succesbevorderende en succesbelemmerende factoren zijn. Dit is meer langetermijnbeleid en kan gerealiseerd worden als de samenwerking tussen RdMC en de NHL meer gestalte heeft gekregen in de vorm van het concreet uitvoeren van projecten.

8.7 Samenvatting en conclusie

De doelen die beschreven zijn in het Programma van het Ruud de Moor Centrum van 2008 zijn in ieder geval niet gehaald. In het afgelopen jaar zijn voornamelijk de doelen met de partners bij de pabo van de NHL geëxpliciteerd en heeft men samenwerkingsmogelijkheden afgetast en verkend. De samenwerking is daarbij ondergebracht in de basisfinanciering van het RdMC. Dit heeft geresulteerd in een plan van aanpak voor het laatste deel van 2008 en voor 2009 en de start van enkele werkgroepen. Concrete activiteiten zijn er nog weinig. Wel wordt in 2009 gestart met een aantal projecten en is er nadrukkelijke de wens samen op pad te gaan.

Met betrekking tot het project voor 'Communities of Practice' bij de vakgroep Exacte Vakken van de lerarenopleiding is de samenwerking minder intensief geweest. Het RdMC heeft voornamelijk een reflectieve en begeleidende rol gespeeld.

9 E-portfolio Sintermeerten College

9.1 Aanleiding

Het Sintermeerten College (SMC) wil door structurele en effectieve inbedding van ict binnen hun opleiding, voorop lopen als ict-school. Om dit te realiseren heeft deze school een aantal jaren geleden de elektronische leerweg It's Learning aangeschaft. De inbedding van ict in het onderwijs moet ook een rol kunnen spelen in de nieuwe onderwijsarrangementen waarin het leren van leerling en van docent steeds meer centraal zouden moeten staan. Daarbij zijn er voor die leerlingen vier schoolspecifieke competenties te benoemen waarin zij zich zouden moeten ontwikkelen:

- ict;
- internationalisering;
- sport en beweging;
- bèta-techniek.

Daarnaast dienen de leerlingen zich ook algemene competenties eigen te maken. Voor leerlingen in de onderbouw zijn vaste arrangementen gedefinieerd die tot de gewenste competentiegroei moeten leiden. Voor de bovenbouw mogen leerlingen de arrangementen mede bepalen (flexibel onderwijs). Leraren moeten bewaken dat de gewenste competentiegroei zal worden bereikt. Een leerling e-portfolio (LeP) moet de competentieontwikkeling inzichtelijk maken voor zowel de leerling als de leraar. Het e-portfolio moet in It's Learning worden gerealiseerd teneinde het gebruik van It's Learning zelf ook te stimuleren.

Voor deze ontwikkeling was binnen de school een werkgroep Portfolio gevormd die dit gestalte moest geven, te beginnen bij de brugklasleerlingen. Ter ondersteuning van deze werkgroep heeft het SMC in 2007 het Ruud de Moor Centrum gevraagd dit project te begeleiden. De concrete vragen van het SMC die het RdMC in het programma voor 2008 heeft opgenomen waren:

- Het in kaart brengen van de competenties in het portfolio; het betreft de algemene en de vier schoolspecifieke competenties. De formuleringen van de competentiekaart moeten door brugklasleerlingen worden begrepen.
- Dit onderwijskundig te vertalen naar een LeP en daarvoor een User Requirement Definition op te stellen zodat de makers van It's Learning van dat document een LeP moduul kunnen ontwikkelen dat naadloos past in It's Learning.
- Het verzorgen van de scholing van docenten in het gebruik van het LeP en te adviseren hoe dit geregeld kon worden.

- Het inrichten van een Community of Practice (CoP) als vangnet en ter ondersteuning van de leraren (Programma RdMC 2008)

Als tegenprestatie voor deze hulp van het RdMC die 'om niet' is, is toestemming verkregen van het SMC om flankerend onderzoek te doen. In essentie draait het in het flankerend onderzoek om de vraag of leraren die zelf een docent e-portfolio (DeP) hebben, beter in staat zijn leerlingen met een LeP te begeleiden. Daarbij was het DeP gericht op de competentieontwikkeling betreffende het begeleiden van leerlingen met een e-portfolio.

9.2 Betrokken partijen

Het RdMC en het SMC hebben samen het project uitgevoerd. Naast de werkgroep bestaande uit medewerkers van het Sintermeerten College heeft het RdMC een projectgroep gevormd met medewerkers van het RdMC. De werkgroep had tot taak het plan voor het e-portfolio met vier schoolspecifieke competenties voor te bereiden en dit te implementeren. De projectgroep van het RdMC zou ondersteuning bieden bij de competentiekaart en bij het traject portfolio en de begeleiding van leraren op zich nemen. In gezamenlijke bijeenkomsten zouden zaken kortgesloten worden en voorbereid worden. Verder is It's Learning betrokken geweest bij het project.

9.3 Verwachting en doelen

Om de vragen van het Sintermeerten College te beantwoorden zou het RdMC in 2008 de volgende activiteiten uitvoeren:

1. Ondersteunen bij het opstellen van een schema met algemene en schoolspecifieke competenties.
2. Opstellen van een functioneel ontwerp voor het e-portfolio vanuit een onderwijskundige optiek.
3. Het e-portfolio testen van op effectiviteit.
4. Aandragen van instrumenten en strategieën om het e-portfolio te implementeren.
5. Geleidelijk invoeren en beheren van een 'community of good practice' waarin docenten ervaringen kunnen uitwisselen.
6. De scholing van docenten in het gebruik van het e-portfolio te verzorgen c.q. te adviseren hoe dit verzorgd dient te worden.

(Programma RdMC 2008)

De verwachting was dat deze activiteiten in 2008 uitgevoerd konden worden en dat ze bij zouden dragen aan een verdere ontwikkeling voor de langere termijn van een LeP.

Daarnaast zijn afspraken gemaakt over het uitvoeren van flankerend onderzoek. Hierbij krijgt de helft van de leraren (als experimentele groep) een eigen DeP en extra begeleiding van het projectteam van het RdMC. De andere helft (controlegroep) heeft geen eigen DeP.

Op basis van de User Requirements Definition zou er door de makers van It's Learning een LeP-moduul gemaakt worden. Omdat het niet te verwachten was dat dit al begin schooljaar 2008/2009 gereed zou zijn, is gekozen voor een overbruggingsportfolio als oplossing. Dit is een door het projectteam RdMC gemaakt e-portfolio op basis van ervaringen met het prototype. Het overbruggingsportfolio zou dan op dezelfde wijze als het prototype in It's Learning gemaakt worden. De bedoeling is dat It's Learning een moduul zou maken. Indien het LeP moduul van It's Learning gereed is, zou het overbruggingsportfolio overgeheveld worden naar het LeP moduul.

Het Sintermeerten College beschouwt het bewustmaken van de leerlingen van hun eigen competentiegroei en -methoden als belangrijkste hoofddoel van dit project. De invoering van het LeP beschouwde het SMC als een goed middel om dit hoofddoel te behalen, maar niet als een doel op zich.

9.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Het introduceren van het Leerlingen e-Portfolio (LeP) zou volgens het projectplan meerdere jaren in beslag nemen. De activiteiten voor 2008 zijn ondergebracht in drie werkpakketten, te weten:

1. Het leveren van begeleiding en validatie van de Leerlingen Competentiekaart voor het voortgezet onderwijs op de terreinen ICT, internationalisering, sport en beweging en bèta-techniek.
2. Het op basis van een prototype opleveren van een definitie van gebruikerseisen (User Requirements Definition).
3. Coaching van docenten die leerlingen begeleiden met het LeP.

Hieraan toegevoegd is het uitvoeren van het flankerend onderzoek.

Voor het eerste werkpakket was een doorlooptijd van twee maanden gepland. Dit is niet gelukt. Het initiatief lag vooral bij het RdMC en vanuit de school werd te weinig input gegeven. Volgens het RdMC is er door het SMC nooit een visie, een strategie dan wel een plan van aanpak ontwikkeld. Het SMC beaamt dit en beschouwt dit zelf als een zwak punt in het project. Volgens het SMC is hierdoor niet voor iedereen duidelijk geweest wat de doelen, de beschikbare tijd en de status of urgentie van het project was.

Mede doordat de status van het project binnen het SMC niet duidelijk was is er binnen het SMC minder tijd en aandacht aan het project besteed dan het RdMC verwacht had.

Dit heeft er toe geleid dat alleen voor de meer algemene competenties een competentiekaart is ontwikkeld. Omdat bovendien bleek dat in de school ook een andere methode werd gebruikt, die de school wilde handhaven, heeft een vertaling van de competenties naar deze kaart moeten plaatsvinden. Ook dit heeft geleid tot vertraging.

Bij een vijftal leerlingen is door het SMC getoetst of zij de formuleringen in de competentiekaart begrepen. De opmerkingen zijn door het projectteam RdMC verwerkt. Bij het daadwerkelijk gebruik in 2008/2009 bleek dat leerlingen toch nog moeite hadden met sommige formuleringen. Dit leidde eveneens tot verdere vertraging.

Het tweede werkpakket bestond uit het, op basis van een prototype, opleveren van de gebruikerseisen (User Requirements Definition). Hiervoor waren vijf maanden gepland. Door de vele vertragingen in het eerste werkpakket zijn de activiteiten in het tweede pakket in de verdrinking gekomen en niet uitgevoerd. Het bleek bovendien dat de school eigenlijk niet van plan was een LeP te laten ontwikkelen door It's Learning. Het is het RdMC onduidelijk waarom dit standpunt werd ingenomen.

Het SMC geeft hierover aan dat er binnen het e-portfolio voldoende opties zijn om dit zelf aan te passen aan de gebruikersbehoeften. Hiervoor hoeft It's Learning volgens het SMC niet iets nieuws te ontwikkelen.

In het derde werkpakket zouden docenten voorbereid en ondersteund worden bij het begeleiden van leerlingen met een LeP. Hierbij was er een koppeling met de additionele afspraak over het flankerende onderzoek. De workshops die zijn gepland, zijn opgestart. De leraren met een DeP hebben een workshop gekregen en konden gebruik maken van de CoP in It's Learning. Ze zijn hierbij begeleid door medewerkers van het RdMC.

In de loop van dit proces merkte het SMC dat mentoren bedenkingen hadden met een verplicht LeP. Volgens het SMC kwam dit doordat de module van It's Learning nog niet gebruiksvriendelijk was. Mentoren dienden veel stappen in te voeren om met het LeP aan de slag te kunnen. Hierdoor was de praktische uitvoerbaarheid van een papieren leerlingportfolio veel eenvoudiger. Logischerwijs genoot dit dan ook bij de mentoren de voorkeur. Daarnaast waren de mentoren onbekend met It's Learning, waardoor het ook minder aantrekkelijk werd om ermee te werken.

De mentoren hadden met betrekking tot de invoering van de verplichte LeP “het gevoel om op een rijdende trein te springen”. Het SMC is van mening dat mentoren eerder bij het project betrokken hadden moeten worden. Bovendien had er vaker naar de mentoren teruggekoppeld moeten worden. Omdat de werkgroep van het SMC het belangrijker vond dat er met leerlingportfolio 's gewerkt zou gaan worden, dan met *elektronische* leerlingportfolio 's, is er door de werkgroep besloten om naast het LeP het voor de mentoren ook mogelijk te maken om te werken met een papieren leerlingportfolio. Het SMC vond het verstandiger om hiermee een paar stappen terug te nemen, om te voorkomen dat de weerstand bij mentoren ten opzichte van het elektronische portfolio de invoer van portfolio's zou verstoren. Het SMC beschouwde het LeP nooit als een doel maar als een middel om tot een leerlingportfolio te komen. Het SMC kreeg het idee dat het RdMC erg teleurgesteld was dat ze een papieren portfolio naast het elektronische lieten bestaan. Het RdMC beschouwde het project hierdoor als mislukt terwijl het SMC uiteindelijk het project gedeeltelijk als een succes beschouwt.

Volgens het RdMC is het ook precies in deze periode dat geplande activiteiten niet of slechts gedeeltelijk of half door het SMC werden uitgevoerd. Ondanks verzoeken van het RdMC tot verdere invulling zijn er weinig activiteiten meer uitgevoerd. Gesprekken met de schoolleiding over een trage voortgang gaven het inzicht dat de leraren moeite hadden met It's Learning. Dit verklaart volgens het RdMC ook de geringe activiteit in It's Learning op de school. De veranderingen werden bovendien als te veel in een keer gezien. Rond december is vervolgens besloten naast het leerling e-portflio ook een papieren versie te gebruiken. Volgens het RdMC zal hierdoor vermoedelijk het gebruik van het e-portfolio afnemen.

In de aanloop tot de realisatie voor het schooljaar 2008/2009 zijn in het schooljaar 2007 – 2008 wekelijks bijeenkomsten geweest. De projectgroep van het RdMC is rond november bij het project gekomen. De bijeenkomsten in 2008/2009 zijn vooral ad hoc geweest. Door dit ad hoc karakter kon niet iedereen van de projectgroep RdMC er altijd bij zijn.

In het najaar van 2008 is er door SMC en RdMC gezamenlijk een aanvraag gedaan voor een vraaggestuurd project in 2009. Het project moest een vervolg geven aan de activiteiten in 2008, waarbij onder andere de vier schooleigen zwaartepunten (ict, cultuur, internationalisering en sport en beweging) in het e-portfolio konden worden opgenomen. Dit project is door de Programmacommissie van het Ruud de Moor Centrum niet gehonoreerd.

Vanaf 31 december 2008 is er vanwege deze afkeuring geen bemoeienis meer geweest van de projectgroep RdMC met het project. Vanwege het belang van het flankerend onderzoek heeft de projectgroep RdMC het SMC toegezegd het project verder minimaal te blijven ondersteunen op voorwaarde dat het flankerend onderzoek geen belemmering zou ondervinden.

De communicatie tussen RdMC en SMC is daarna nauwelijks meer op gang gekomen en de projectgroep van het RdMC heeft hieruit uiteindelijk de conclusie getrokken zich terug te trekken uit dit vraaggestuurde project.

9.5 Knelpunten en oplossingen

In het voorgaande zijn de knelpunten in voldoende mate beschreven. Kort samengevat komen deze er op neer dat er onvoldoende overeenstemming en duidelijkheid was over wat men precies wilde en wat dit zou betekenen voor de school en de leraren. Het SMC en het RdMC zagen beide een verschillend hoofddoel. Volgens het SMC hebben zij eerder getracht om door te geven dat ze het e-portfolio niet als doel maar als middel zagen. Het SMC had het idee dat deze boodschap niet overkwam. Pas toen dit uiteindelijk duidelijk genoeg werd kenbaar gemaakt, beschouwde het RdMC dit als een teleurstelling. Dit zorgde wederzijds voor onderlinge irritaties, hier is volgens het SMC goed over gesproken, maar de verhouding is nooit volledig hersteld.

Om dit soort fricties in vervolg te voorkomen geeft het SMC aan dat ze in volgende projecten explicieter willen afspreken dat tussentijds de doelen geëvalueerd en bijgesteld kunnen worden.

Bovendien is vanuit de school onvoldoende gecommuniceerd waarmee men bezig was en wat men er van verwachtte. Aan de andere kant is het waarschijnlijk dat vooral de werkgroep SMC gaandeweg het project tot het inzicht is gekomen dat alles tot te veel veranderingen tegelijkertijd leidde, waardoor men het overzicht verloor. Ondanks pogingen tot het verkrijgen van helderheid en het weer vlot trekken van de activiteiten met de schoolleiding, is het desondanks niet gelukt ontwikkelingen weer op gang te krijgen.

Afgezien van het verschil in inzicht met betrekking tot de projectdoelen tussen het RdMC en het SMC gaf het SMC nog enkele andere knelpunten. Volgens het SMC waren ze bij de planning te optimistisch over de benodigde tijd. Als er bijvoorbeeld twee weken waren ingepland om bepaalde competenties in kaart te brengen dan duurde dit al gauw vier weken.

Volgens het SMC had het RdMC verwacht dat er binnen het SMC veel aandacht en tijd aan het project besteed zou worden. Doordat de status van het project wegens het ontbreken van een plan van aanpak niet duidelijk was, was deze aandacht binnen het SMC niet zoals verwacht. Volgens het SMC is er in de periode na januari te weinig aan het project ondernomen: “Om een verandering op een middelbare school te weeg te brengen, dienen eigenlijk voor januari de grote slagen gemaakt te zijn. Na januari kom je in de waan van de dag terecht. Dan gaat de meeste aandacht op aan de tentamens en examens.”

Voordat de projectdoelen werden opgesteld, is er binnen het SMC geen behoefteanalyse bij de docenten geweest. Het LeP project is niet gebaseerd op een vraag van uit de docenten. Logischerwijs waren niet alle docenten en mentoren gemotiveerd om met het LeP te werken.

Er had vaker terugkoppeling moeten plaatsvinden met de mentoren. Mentoren hadden meer training nodig om te werken met portfolio's en met It's Learning. In het begin vonden de mentoren de koppeling met de competenties die in de leerlingengesprekken behandeld dienden te worden, te abstract. Middels feedback aan de mentoren is dit duidelijk geworden. Niet alle mentoren kwamen de afspraken na, zo hebben enkele mentoren op moment van dit onderzoek nog geen video-opname van een leerlingengesprek gemaakt.

Alle mentoren werken met leerlingportfolio's. De meesten werken met papieren portfolio's, een aantal met een elektronische portfolio. Dit bevalt de docenten goed, volgens het SMC zien de mentoren de meerwaarde van een leerlingportfolio. Het SMC beschouwt dit project dan ook als succesvol. Het hoofddoel dat het SMC voor ogen had, leerlingen moeten gaan werken met een portfolio, is volgens het SMC gehaald.

9.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

In eerste instantie wilde het SMC samen met RdMC via een vraaggestuurd project in 2009 de niet uitgevoerde activiteiten van het project 2008 (involgen in de LeP van de vier schooleigen competenties) verder gestalte geven.

Nu deze aanvraag niet gehonoreerd is en bovendien de communicatie tussen Sintermeerten en Ruud de Moor Centrum zo ongeveer tot het nul is teruggebracht, is het de vraag wat er verder zal gebeuren.

Daarnaast wil het SMC het leerlingportfolio gaan opschalen naar alle leerjaren. Per schooljaar zal het portfolio in het volgende leerjaar geïntroduceerd worden, zo zal dit

per leerjaar doorgroeien. Het SMC zou graag weer een coachingstraject met het RdMC opzetten over de introductie en begeleiding van leerlingportfolio's voor de docenten in het tweede leerjaar. Hoewel het SMC momenteel met zowel papieren als elektronische portfolio's werkt, blijft het de wens van het SMC om het elektronisch portfolio in te voeren.

9.7 Samenvatting en conclusie

Het SMC en het RdMC zijn gestart met de uitvoering van het eerste werkpakket; het definiëren van competenties. Al vrij snel bleek er sprake te zijn van onvoldoende gezamenlijk optrekken en ook de communicatie bleek niet optimaal. Enkele andere activiteiten zijn wel opgestart maar zijn niet verder ontwikkeld. Hoewel er vanuit het RdMC op verschillende niveaus verschillende pogingen zijn ondernomen om de activiteiten op te starten en een vervolg te geven aan het vraaggestuurde project is dit niet gelukt. Van de zijde van het RdMC (niveau van de werkgroep) wordt er sterk over gedacht de samenwerking bij dit project stop te zetten. Om het contact met SMC niet te verbreken is thans besloten dit project verder zeer minimaal te ondersteunen.

10 Downsyndroom

10.1 Aanleiding

Leerplichtigen met het Downsyndroom worden sinds 2005 automatisch geïnclassificeerd in het Regionaal Expertisecentrum - cluster 3. Van deze kinderen gaat zo'n zestig procent naar het reguliere basisonderwijs, bijna veertig procent voltooit de school. Tussen scholen zijn er grote verschillen in de participatiegraad van kinderen met het Downsyndroom. Bij de Stichting Downsyndroom (SDS) bestond er grote behoefte aan ontsluiting en uitbreiding van kennis en ervaring in het werken met kinderen met het Syndroom van Down. De Stichting heeft het Ruud de Moor Centrum vervolgens in 2007 gevraagd ondersteuning te bieden bij dit proces van kennisvergaring en ontsluiting. Het Centrum had op dit terrein al enige ervaring opgedaan. Uiteindelijk hebben deze gesprekken tot een vraaggestuurd project voor 2008 geleid (Programma RdMC 2008).

10.2 Betrokken partijen

Betrokken partijen zijn de Stichting Downsyndroom en het Ruud de Moor Centrum. Er is een projectgroep opgericht bestaande uit medewerkers van het RdMC en de Stichting Downsyndroom. Daarnaast zijn er vertegenwoordigers van het REC Limburg en de directeur van de Ambulante Begeleiding Limburg bij de projectgroep betrokken geweest. De projectgroep is vijf à zes keer bijeengekomen. Van deze bijeenkomsten zijn geen verslagen gemaakt.

10.3 Verwachting en doelen

Om de uitbreiding van kennis en ervaring over de participatie en integratie van kinderen met het Downsyndroom in het reguliere onderwijs te ondersteunen, staan in het Programma 2008 van het Ruud de Moor Centrum de volgende activiteiten: het bijdragen aan verdere professionalisering van werknemers die in het Limburgers primair onderwijs en vmbo betrokken zijn bij het onderwijs aan kinderen met het Downsyndroom. Daarnaast worden als activiteiten genoemd: onderzoeken hoe leerlingen met het Downsyndroom zo goed mogelijk ondersteund kunnen worden, reke-

ning houdend met de kenmerken van deze leerlingen, hun ouders en hun school (Programma RdMC 2008).

Meer concreet worden in het projectplan 2008 van het Centrum de volgende activiteiten genoemd:

- literatuuronderzoek naar factoren die een rol spelen bij de al dan niet succesvolle integratie van leerlingen met het Downsyndroom in het onderwijs;
- een behoefte-inventarisatie bij leerkrachten en intern begeleiders aan ondersteuning/ ondersteuningsomgeving;
- het in gang zetten van een kennisnetwerk / ondersteuningomgeving;
- opschaling van de resultaten naar andere delen van Nederland.

Deze activiteiten zouden gefaseerd worden uitgevoerd en vanaf de zomer 2008 zou de opschaling een aanvang kunnen nemen.

10.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Het vraaggestuurde project is toegespitst op de betrokkenen bij onderwijs aan kinderen met het Downsyndroom in het reguliere basisonderwijs. Vmbo-leraren met leerlingen met het Downsyndroom behoren zoals in eerste instantie vermeld niet meer tot de doelgroep. Er is besloten om kleinschalig met het project te beginnen, het betrekken van het vmbo paste op dat moment nog niet bij het project. In een tweede fase van het project zou er volgens de aanvragers ook naar het vmbo kunnen worden opgeschaald. Bij het project zijn zeven basisscholen in Zuid-Limburg betrokken. Twee scholen zijn afgefallen omdat hun leerlingen met het Downsyndroom zijn teruggekeerd naar het speciaal onderwijs.

De opstartfase van het project vond nog plaats in 2007, zodat het project begin 2008 direct kon beginnen. Volgens de aanvrager ging er in de opstartfase veel tijd zitten omdat het onduidelijk was wie welke rol had en wie waar verantwoordelijk voor was. Hierdoor viel het resultaat in de ogen van de aanvrager wat tegen. Gezien de tijd die er aan besteed is, had er volgens de SDS meer bereikt kunnen zijn.

Het project is begin 2008 gestart met een literatuuronderzoek door het RdMC. Gedurende dit literatuuronderzoek kwam men erachter dat er al genoeg onderzocht en gepubliceerd was over kinderen met het Downsyndroom in het regulier onderwijs. Daarom is besloten dit onderzoek te beperken tot een literatuurverkenning. De resultaten hiervan zijn gebruikt om een eerste opzet te maken voor gesprekken met de groepsessies.

In de maanden februari tot april 2008 zijn in totaal vier groepssessies georganiseerd met leerkrachten, intern begeleiders (IB-ers) en ambulante begeleiders (AB-ers) uit de provincie Limburg. Het doel van deze bijeenkomsten was om de ondersteuningsbehoeften in het werkveld te inventariseren. Voor de inhoudelijke ondersteuning is hierbij deskundigheid ingehuurd van de Hogeschool Zuyd. Niet altijd waren er voldoende deelnemers, waardoor groepen zijn samengevoegd.

Naast de factoren die volgens de literatuur een rol spelen bij de integratie, zijn in de sessies aan de orde gesteld hoe een perfecte toekomst er uit zou zien en welke knelpunten er in de praktijksituaties zoal zijn. Tot slot zijn functies van de ondersteuningsomgeving vastgesteld. De groepen van leerkrachten/IB-ers en de groep van AB-ers vonden beide dat de groepsessie te kort waren om alles te bespreken. Voor beide groepen is een tweede sessie in april gepland.

Tenslotte is nog getracht met groepen van ouders van leerlingen met het Syndroom van down een groepsessie te houden. Een groepsessie is niet gelukt, wel zijn de ouders telefonisch gesproken.

Aan de hand van de resultaten van de groepsessies is voor de zomer 2008 een prototype website ontworpen ter ondersteuning voor leerkrachten, IB-ers en AB-ers bij het opleiden van kinderen met het Downsyndroom in Limburg. Bij een vervolgbijeenkomst in september is de website aan de deelnemers gepresenteerd. De deelnemers hebben het prototype geëvalueerd. Aan de hand hiervan is de website bijgesteld en verder ontwikkeld.

Deze website is verdeeld ontvangen. Enerzijds waren sommige deelnemers teleurgesteld dat een website de *enige* uitkomst was. In de bijeenkomsten was van te voren niet voldoende duidelijk gemaakt dat het doel een website zou zijn. Er was kennelijk gehoopt op een meer tastbaar eindresultaat. Gezien de geïnvesteerde tijd was er door deelnemers ook een meer gevulde website verwacht.

Bij een deelnemer bestond bovendien enige twijfel of men niet 'iets dubbels aan het doen' was. De vraag wordt gesteld of er op bestaande websites niet voldoende ondersteunend materiaal en kennis voor docenten, interne en ambulante begeleiders aanwezig is.

Anderzijds waren de deelnemers over het algemeen wel erg positief over de ontwikkelde website. Ook de SDS was erg tevreden over het resultaat. Een leraar formuleerde: "Ik heb het voortraject meegemaakt en dit is meer dan ik gehoopt had". Er werd echter ook aangegeven dat de website zich tijdens het gebruik nog zou moeten bewijzen.

De website zoals die begin 2009 beschikbaar was, was alleen bereikbaar via een wachtwoord. Hiervoor is door het RdMC en SDS bewust gekozen. Deelnemers zijn de vijf scholen in Limburg. Het doel is verder om er een leernetwerk van te maken. De opschaling naar de rest van Nederland dient volgens de aanvrager binnen dezelfde soort structuur als de SDS te gebeuren. Dit wil zeggen dat gebruik moet worden gemaakt van regio's. Elke regio zou dan een leernetwerk krijgen.

10.5 Knelpunten en oplossingen

Bij de aanvang van het project had het RdMC volgens de aanvrager nog te weinig kennis over de doelgroep; het werken met kinderen met het Downsyndroom was onvoldoende bekend. Het SDS had gehoopt dat het RdMC meer expertise op het gebied van pedagogische en didactische begeleiding van kinderen met het Downsyndroom zou inbrengen. En dat dit zou resulteren in meer bijdrages van het RdMC op de beoogde website. De input moest nu meer uit het veld komen.

Ook was de inzet van het personeel van het RdMC (aantal uren, fte) bij de SDS niet helemaal duidelijk.

Een van de knelpunten bleek het gebrek aan deelnemers voor de groepssessies. De geplande groepssessie met ouders is wegens gebrek aan deelnemers (vertrek naar speciaal onderwijs, geen tijd) niet doorgaan. Met alle ouders zijn wel telefonisch gesprekken gevoerd.

Hoewel enkele leraren in eerste instantie volgens het RdMC wel sceptisch waren, kwam het gebrek aan deelnemers bij de leraren niet door het gebrek aan belangstelling. De voornaamste redenen waren het gebrek aan tijd en dat de scholen de bijeenkomsten niet faciliteerden. Leraren dienden in hun eigen tijd aan de projecten deel te nemen. Daarnaast waren de bijeenkomsten volgens de aanvrager te kort van te voren gepland.

Bij het gebruik van de website worden een aantal knelpunten gesignaleerd. De publicatierechten van het materiaal dat leraren op de website plaatsen vormt een (mogelijk) probleem. Één van de bedoelingen is dat leraren (aangepaste) methodes op de site gaan zetten. Het is niet mogelijk de site openbaar te houden als er rechten op deze methodes zitten. Daarom is de site achter een wachtwoord geplaatst.

De SDS vond het jammer dat relatief laat het juridische knelpunt naar voren kwam. Toen in de opstartfase besloten was dat het project in een internetplatform diende te resulteren, had dit juridische aspect al kunnen worden uitgezocht.

Het is de bedoeling dat leraren via de site ervaringen uit kunnen wisselen (netwerk) en ook filmpjes van hun klassensituatie op de site gaan zetten. Indien de website openbaar is zullen de leraren dit minder snel doen. Daarom is er voor gekozen het netwerk klein te houden en niet op te schalen naar de rest van het land. De afscherming door middel van een wachtwoord is hiervoor ook een uitkomst geweest.

Volgens veel betrokkenen is een beheerder of een redactie voor de website onmisbaar. Want als alle betrokkenen de mogelijkheid krijgen om naar eigen inzicht documenten, producten en andere informatie op de website te plaatsen, wordt het volgens hen een chaos. Het beheer en onderhoud van de site zal volgens de betrokkenen dan ook veel werk en tijd kosten. Een belangrijk knelpunt dat gesignaleerd wordt, is de vraag wie deze taak op zich gaat nemen.

Het RdMC heeft in eerste instantie te kennen gegeven dat dit uiteindelijk door de deelnemers zelf moet gaan gebeuren. Betrokkenen/deelnemers hebben aangegeven hier voornamelijk geen tijd voor te hebben. De site beheren op vrijwillige basis zou ook geen optie zijn. Het knelpunt met betrekking tot het beheer zou volgens de deelnemers opgelost kunnen worden als er een vergoeding komt voor de beheerder of als het beheer opgenomen zal worden in het takenpakket bij een bestaande organisatie. Een aantal schoolbesturen had aangegeven er tijd voor vrij te maken, maar dat is niet gebeurd. Dit knelpunt is volgens de SDS opgelost, op moment van onderzoek is er een (betaalde) vacature voor een sitebeheerder.

Ook bestonden er begin 2009 nog technische problemen. Niet iedereen kon inloggen op de site. Hierdoor was de participatie en het leveren van eigen bijdragen laag en is er nog niet begonnen met het benaderen van nieuwe Limburgse leraren met leerlingen met het Downsyndroom in de klas, om deel te nemen aan het netwerk. Deze technische problemen zijn in februari 2009 opgelost.

De knelpunten en discussies die zich voordeden konden volgens de SDS goed uitgesproken worden met het RdMC. Het SDS is positief over de samenwerking met het Ruud de Moor Centrum.

10.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

Voor 2009 is er een vervolg op dit project aangevraagd. De wens is om niet alleen voor Limburg een ondersteuningsomgeving te (blijven) bieden, maar om ook in andere delen van het land een ondersteuningsomgeving op te starten. In 2009 wordt er begonnen met Utrecht. Dit netwerk zal waarschijnlijk gekoppeld worden aan het bestaande netwerk in Limburg. Voor Utrecht is een vraaggestuurd project voor 2009 aangevraagd en dit is ook gehonoreerd.

Deze netwerken dienen digitale ondersteuningsomgevingen te worden waarbij niet alleen IB-ers, AB-ers en leerkrachten betrokken zijn. Ook de ouders van kinderen met Downsyndroom en eventueel het vmbo zullen in 2009 betrokken worden. Het is op moment van onderzoek nog onzeker of de participatie van het vmbo binnen het project in 2009 of later zal starten. Dit hangt af hoeveel kinderen met Down er doorstromen.

Daarnaast zou dit ondersteuningsnetwerk ook bruikbaar kunnen worden voor het onderwijs aan andere leerlingen met een (tijdelijke) leerachterstand. Het project zal niet alleen bij een website blijven. De SDS wil bijeenkomsten met mensen uit het werkveld blijven organiseren om kennis met elkaar te blijven delen. Met de website zou er op die wijze een community ontwikkeld kunnen worden.

In de aanvraag van het genoemde vervolgproject is bovendien de wens van een evaluatieonderzoek opgenomen.

10.7 Samenvatting en conclusie

Het RdMC heeft samen met de Stichting Downsyndroom de activiteiten die voor dit project gepland stonden in het programma van 2008 uitgevoerd. Er is erg veel tijd gestoken in de opstartfase van dit project. Er is een summier literatuuronderzoek uitgevoerd en via groepsessies met leerkrachten, IB-ers en AB-ers die direct betrokken zijn bij de opleiding van kinderen met een Downsyndroom in het basisonderwijs, is onderzocht hoe deze leerlingen zo goed mogelijk ondersteund kunnen worden.

De organisatie van deze sessies verliep niet altijd even soepel vanwege tijdgebrek bij leraren. De samenwerking heeft uiteindelijk geleid tot een website voor een beperkte groep scholen die moet bijdragen aan de verdere professionalisering van de werknemers die in het Limburgs primair onderwijs betrokken zijn bij het onderwijs aan leerlingen met een Downsyndroom. De opschaling naar andere dan de vijf scholen in Limburg moet nog plaatsvinden.

De website is over het algemeen positief ontvangen door de deelnemers van de sessiegroepen, hoewel deze op meer resultaat dan alleen een website hadden gehoopt. Ook had men gehoopt dat de website meer gevuld zou zijn. Door de technische problemen met het inloggen werd deze site nog niet actief gebruikt. Alle technische problemen zijn in februari 2009 opgelost.

In het programma voor 2008 had het RdMC ook gepland het vmbo erbij te betrekken. Om het project niet te groot te maken is hier van afgezien. Het project heeft een vervolg gekregen in een nieuwe projectaanvraag 2009 bij het RdMC. Doel is om het in Zuid-Limburg uitgevoerde project verder uit te werken en een nieuw ondersteuningsomgeving op te richten in Utrecht.

De aanvragers voor dit project zijn, Stichting Innovo, Stichting Pooses, en het Seminarium voor Orthopedagogiek in Utrecht. Deze partijen hebben de SDS en VIM gevraagd om ook aan dit project deel te nemen. Dit project is gepland tot eind 2009.

11 Werkverband Opleidingen Speciale onderwijszorg (WOSO)

11.1 Aanleiding

Drie opleidingscentra verenigt in het Werkverband Opleidingen Speciaal Onderwijs (WOSO) vormen samen een platform Landelijk Expertisecentrum Onderwijs en Zorg (LEOZ). Dit platform is gericht op de professionalisering van leraren in het speciaal onderwijs. Met name in het kader van kennisdeling bestond er bij het LEOZ behoefte aan directe en praktische ondersteuning bij het werken met zorgleerlingen. Bovendien heeft het Werkverband van het ministerie van OCW de opdracht gekregen via kennisbanken onderwijsmaterialen te ontsluiten voor speciale onderwijszorg.

Het RdMC en het WOSO hadden meestal één tot twee keer jaar overleg om de ontwikkelingen in het veld van speciaal onderwijs te bespreken. Hier zijn de ideeën voor een gezamenlijk project ontstaan. Omdat het Ruud de Moor Centrum reeds enige ervaring met het opzetten van kennisbanken had en daarop verder wilde inzetten, is het RdMC in 2007 gevraagd hier mede vorm en inhoud aan te geven. Ook de activiteiten van het RdMC op het terrein van leerlingen met het Downsyndroom werden door de LEOZ als interessant ervaren.

11.2 Betrokken partijen

Betrokken vragende partijen uit het onderwijsveld zijn de Opleiding Speciale Onderwijszorg in Zwolle, het Seminarium voor Orthopedagogiek van de Hogeschool Utrecht en het Opleidingscentrum Speciale onderwijszorg van Fontys (verenigd in het LEOZ). Het Ruud de Moor Centrum is de vierde partij in dit vraaggestuurde project. De partijen komen ongeveer vier keer per jaar samen om de voortgang te bespreken.

11.3 Verwachting en doelen

Concreet komt de vraag van de LEOZ neer op samenwerking bij het ontwikkelen, ontsluiten en toegankelijk maken van een kennisbank speciale onderwijszorg. Hiervoor zijn in 2008 de volgende activiteiten gepland:

1. onderzoek naar wat er op dit terrein al is, welke problemen er zijn en waar behoefte aan is;

2. ontsluiten van bestaand materiaal en indien nodig nieuw materiaal ontwikkelen;
3. ontwerpen van een kennisbank en bijbehorende ‘community’;
4. het opzetten van een bijbehorende functie voor begeleiding en coaching, gefaciliteerd via ict;
5. het bevorderen van communicatie en uitwisseling van ‘good practices’ en ervaringen.

(Programma RdMC 2008)

Deze activiteiten zijn in een eerste projectplan geconcretiseerd en toegespitst op een inventarisatie van bestaande ondersteuningsomgevingen, het peilen van wensen en eisen bij gebruikers, het beschrijven van een functioneel ontwerp en het bouwen en inrichten van een prototype, het testen ervan en het vrijgeven van deze ondersteuningsomgeving. De looptijd van dit plan liep van februari 2008 tot en met december 2008 (presentatie ondersteuningsomgeving en vrijgeven voor gebruik).

Het WOSO verwachtte van de samenwerking met het RdMC concrete en bruikbare materialen en casussen als vulling voor de kennisbank. Daarnaast werd de samenwerking van strategisch belang geacht omdat het RdMC expertise heeft op het gebied van werkplekleren, ervaring hoe een kennisbank opgezet moet worden en aan de man kan worden gebracht.

11.4 Procesbeschrijving en opbrengsten

Dit vraaggestuurde project kende begin 2008 geen vastgesteld projectplan en dit werd door het RdMC als een risico gezien. Bovendien werd geconstateerd dat er mogelijk betrokkenheid van andere medewerkers van het Ruud de Moor Centrum vereist was, hetgeen problemen op zou leveren voor de planning. Voorts had het RdMC onvoldoende zicht op de werkzaamheden van de Werkgroep om in te kunnen schatten wat men aan elkaar zou kunnen hebben.

Al in de beginperiode van de samenwerking bleek dan ook dat de leden van de Werkgroep zelf voldoende kennis en vulling voor een kennisbank had. Bovendien had de Werkgroep een ander idee over wat een kennisbank zou moeten zijn. De Werkgroep vond de kennisbanken die het RdMC voor ogen had, zoals de Kennisbank Wiskunde of Economie, te productmatig en te statisch. Er werd een meer dynamische kennisbank nagestreefd, met filmpjes en ruimte om de reeds bestaande communities in onder te brengen, ingericht als een soort Wikipedia.

Het RdMC concludeerde dat ze weinig toegevoegde waarde zou hebben binnen dit project. De Werkgroep was echter wel geïnteresseerd in wat men verder met het Ruud de Moor Centrum samen zou kunnen doen. Zo werden bijvoorbeeld de activiteiten

van het Ruud de Moor Centrum in het vraaggestuurde project Downsyndroom door de aanvragers interessant gevonden. In samenspraak is gekeken naar waar beide partijen mee bezig waren en welke meerwaarde er zou zijn in de samenwerking. Zo bleek dat zowel de leden van de Werkgroep als het Ruud de Moor Centrum actief te zijn op:

- kennisbankconcept (digitaal);
- professioneel leren individueel en community based;
- onderwijszorg;
- variatie in leervormen;
- zoeken naar een digitale omgeving;
- het idee van leren op de werkplek omarmen.

Vanuit het RdMC werd vanwege zijn opdracht – het ondersteunen van en samenwerken met lerarenopleidingen – dit vraaggestuurde project met de WOSO / LEOZ strategisch van belang geacht. Via het WOSO hoopte het RdMC namelijk een netwerk te kunnen ontsluiten waarbinnen het haar producten en kennis zou kunnen aanbieden.

Ondanks de conclusies begin 2008 dat het project doorgezet zou worden en er hierover afspraken zijn gemaakt, is er daarna weinig gezamenlijk meer gebeurd. Tussen het RdMC en WOSO zijn de gesprekken over mogelijke samenwerking echter wel voortgezet. Gesproken is bijvoorbeeld over een virtuele stage en het in kaart brengen van een virtuele zorgstructuur. Deze besproken virtuele stage is in 2008 door het RdMC verder uitgewerkt.

Volgens het model van een virtuele stage over de zorgstructuur op een basisschool dat binnen de EMERGO applicatie in 2007 is ontwikkeld, is in 2008 een virtuele stage rond leerlingen met het syndroom van Down vorm gegeven.

De leraar kan zich bij de virtuele stage vrij bewegen door de virtuele school en praten met leerkrachten, de intern begeleider en met de directrice. De virtuele stagebegeleider geeft gedetailleerde informatie over de opdracht en legt uit welke informatiebronnen beschikbaar zijn.

Door middel van digitale filmpjes over situaties in de klas worden casussen behandeld. Deze virtuele stage over leerlingen met Downsyndroom wordt ook aan de kennisbank gekoppeld.

Volgens het WOSO is de planning van dit project ongeveer gehaald. Momenteel wordt door middel van een pilotproject de eerste versie van de kennisbank uitgetoetst.

Gezamenlijk met WOSO / LEOZ is er tenslotte gewerkt aan een vraaggestuurd project voor 2009. Het betreft een extra module binnen het simulatieprogramma 1-

zorgroute, een reeds bestaand product van het Ruud de Moor Centrum en 'blended coaching', een combinatie van digitale en face-to-face coaching.

11.5 Knelpunten en oplossingen

Het ontbreken van een helder en concreet projectplan en onduidelijkheid over de inzet en planning van andere medewerkers van het Ruud de Moor Centrum werden vooraf gezien als risicofactoren. Zeker het eerste argument heeft het hele jaar parten gespeeld. Er lag een onduidelijke vraag en de verwachtingen van de aanvrager bleken ook anders te zijn dan die van het RdMC. Daarnaast kende men de werkgroep van het WOSO onvoldoende om te kunnen inschatten welke kant het op zou kunnen gaan. Ondanks het feit dat men wel met elkaar in gesprek bleef en er ook verslagen van werden gemaakt, is er geen duidelijke plan tot stand gekomen en zijn er geen duidelijke en concrete afspraken gemaakt. De in het Programma 2008 genoemde concrete activiteiten zijn door het RdMC niet uitgevoerd. Wel is de virtuele stage door het RdMC vormgegeven.

Het WOSO is positiever over de samenwerking met het RdMC dan het RdMC zelf. In het begin was er enige discussie tussen beide organisaties over de invulling van de kennisbank. Het WOSO geeft ook aan dat het in principe voldoende kennis had om het project alleen uit te voeren, maar dat de samenwerking met het RdMC een toegevoegde waarde had. De uitwisselingen van ideeën en de discussie waren nuttig, ze vonden het interessant om elkaars kennis te toetsen en aanreikingen te leveren. Het RdMC kan goed de vertaalslag maken van kennis naar de praktijk. Het RdMC had volgens het WOSO een dynamische en actieve rol binnen het project.

De samenwerking had voor het WOSO een strategische kant. Het principe van werkplekieren is voor zowel het RdMC als het WOSO van belang. Het WOSO had minder ervaring met het opzetten van webbased werkplekieren. Het RdMC kon helpen met de invulling om op het gebied van speciaal onderwijs een leernetwerk vorm te geven. Daarnaast noemde het WOSO het voordeel van de vraaggestuurde manier van werken dat de vraag beter aangepast kan worden bij het specifieke project

11.6 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

In de loop van 2008 is afgesproken dat men toch met elkaar verder wilde. Naast geregeld overleg is er door beide partijen gewerkt aan de virtuele stage. Verder is er een aanvraag voor een vraaggestuurd project voor 2009 uitgewerkt en ingediend. Dit vraaggestuurde project is gehonoreerd. Dit project bestaat uit een extra module voor

de 1-zorgroute en een project met betrekking tot 'blended coaching'. Ook heeft voortdurend overleg er uiteindelijk toe geleid dat men voor 2009 en verder een route heeft uitgestippeld voor de toekomst.

11.7 Samenvatting en conclusie

Het project is gestart met vage plannen en ook in de loop van de tijd is er, ondanks dat men zag dat men wat voor elkaar kon betekenen, hier geen concreet plan uit voortgekomen. De geplande activiteiten zijn door het RdMC niet uitgevoerd. Het WOSO heeft een kennisbank voor het speciaal onderwijs ontwikkeld, het RdMC is bezig geweest met een deel van de vulling. Er is op deze wijze een digitale stage over werken met leerlingen met het Downsyndroom ontwikkeld.

Het RdMC en het WOSO zijn met elkaar in gesprek gebleven en er zijn diverse mogelijkheden verkend. Uiteindelijk heeft dit geleid tot een vraaggestuurd project in 2009.

12 Samenvatting en conclusies

12.1 Inleiding

In dit onderzoek zijn tien vraaggestuurde projecten van het Ruud de Moor Centrum (RdMC) die in 2008 zijn uitgevoerd, geëvalueerd. Na documentenonderzoek, gesprekken met programmaleiders en projectleiders van het RdMC en met vertegenwoordigers van aanvragers zijn korte projectrapportages opgesteld. Deze zijn vervolgens ter verificatie voorgelegd aan betrokkenen. Elk projectrapport is afgesloten met een korte samenvatting en conclusies. In dit hoofdstuk wordt over alle vraaggestuurde projecten heen een samenvatting gegeven en worden enkele conclusies getrokken. Stapsgewijs wordt hiermee antwoord gegeven op de gestelde vragen. We sluiten af met enkele aanbevelingen.

In overzicht 12.1 geven we vooraf een overzicht van alle projecten, de partners van het RdMC en de succesvolheid van de afronding van de geplande activiteiten.

Schema 12.1 – Overzicht projecten, partners RdMC, afronding geplande activiteiten

Vraaggestuurde projecten	samenwerking met scholen	samenwerking met andere partners	geplande activiteiten afgerond
Koning Willem I College: project Blijvend bekwaam	een instelling voor middelbaar beroepsonderwijs		ja
Feedbackscan		Universiteit Groningen	ja
Kennisbank Wiskunde	lerarenopleidingen	Expertise Centrum lerarenopleiding Wiskunde en rekenen	ja
Kennisbank Economie	lerarenopleidingen		ja
Rekenonderwijs primair onderwijs		- Freudenthal Instituut - Koninklijke Van Gorcum	ja/nee
Lucas Onderwijs – project Netwerkleren;	een bestuur met meer basisscholen		nee
Noordelijke Hogeschool Leeuwarden – project Netwerkleren;	lerarenopleidingen en basisscholen		nee
Sintermeertencollege – project E-portfolio	een school voor voortgezet onderwijs		nee
Research Downsyndroom	leraren, interne begeleiders, ambulante begeleiders	Stichting Downsyndroom	ja
Werkverband Opleidingen Speciaal Onderwijs (WOSO) – project Zorgkinderen		Landelijk expertise centrum Onderwijs en Zorg	nee

12.2 Contacten met samenwerkingspartners, concrete vragen en Programma 2008

In deze paragraaf komen de samenwerkingspartners en de contacten tussen het RdMC en partners, de aanwezigheid van een concrete vraag en de planning vanuit het Programma 2008 aan de orde.

Contacten

Met de helft van de aanvragers van de vraaggestuurde projecten van 2008 had het RdMC al langer contacten. Soms waren er al eerder gezamenlijk projecten met deze aanvragers uitgevoerd. In die gevallen is het vraaggestuurde project vaak al in oriënterende of uitvoerende zin in 2007 gestart. Bij deze laatste groep projecten zijn over het algemeen meer doelen / activiteiten gerealiseerd dan bij projecten waarbij de samenwerking met de partner relatief nieuw was.

Samenwerkingspartners

De betrokken partners in de vraaggestuurde projecten van het RdMC zijn vooral lerarenopleidingen voor het basis- en voortgezet onderwijs, schoolbesturen en scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs en vak- en belangenverenigingen.

Bij de helft van de projecten wordt op een 'indirecte' wijze samengewerkt met de feitelijke doelgroep van het RdMC: de leraren. Dit wil zeggen dat via lerarenopleidingen of via belangenverenigingen wordt bijgedragen aan professionalisering van leraren. Bij drie projecten wordt er rechtstreeks samengewerkt met (besturen van) scholen. Het gaat hierbij om scholen voor het primair onderwijs, een school in het voortgezet onderwijs en een mbo-instelling.

In de overige twee projecten (WOSO en Downsyndroom) wordt er via een belangenvereniging samengewerkt met docenten en andere uitvoerders in het onderwijsveld. Het type samenwerkingspartner lijkt niet direct invloed te hebben op het succes van een project.

De samenwerking geschied volgens de betrokken partners meestal basis van gelijkwaardigheid. De projectorganisatie bestaat veelal uit een stuurgroep en een werkgroep en/of projectgroep. In de stuurgroep zitten medewerkers van het RdMC en van de samenwerkingspartners. De samenstelling van de werkgroepen / projectgroepen wisselt. Voor een deel bestaan deze uit beide partijen en voor een deel alleen uit medewerkers van het RdMC. In de meeste projecten zijn er tussen de zes en acht bijeenkomsten van de stuurgroep. In een enkel project komen werkgroepen / projectgroepen zeer frequent bijeen.

Concrete vraag

Van de tien vraaggestuurde projecten zijn er vier projecten waarbij de samenwerking gebaseerd is op een directe vraag van de samenwerkingspartner. De partner heeft bij deze vier projecten met een concrete vraag samenwerking gezocht.

Bij drie projecten, de Kennisbank Wiskunde, de Kennisbank Economie en de Feedbackscan, was er al sprake van een afgerond product voordat het vraaggestuurde project begon. Vanuit de oorspronkelijke partners is het verzoek gekomen om deze producten verder te ontwikkelen en in te bedden in het opleidingscurricula. De producten van deze drie projecten worden aangeboden op de website van het RdMC. Na overleg met het Ministerie van OCW is besloten om de financiering van de Feedbackscan onder te brengen bij de vraaggestuurde projecten.

Drie vraaggestuurde projecten zijn *voor een deel* gebaseerd op een vraag; dit betrof projecten waarbij al langere tijd een samenwerking bestond. Deze projecten zijn gezamenlijk door het RdMC en de betreffende samenwerkingspartners vormgegeven. Zowel de samenwerkingspartners als het RdMC hadden een strategisch belang om deze projecten met elkaar uit te voeren. Deze samenwerkingspartners betroffen grotere (koepel)organisaties, het Werkverband Opleidingen Speciaal Onderwijs (WOSO), de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden en het Lucas Onderwijs, waardoor het RdMC zijn producten zoals bijvoorbeeld de Feedbackscan en het concept van netwerkleeren direct bij een groot aantal leraren zou kunnen ontsluiten. Het project met de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden was als vraaggestuurd project te laat ingediend, maar is vanwege het strategisch belang opgenomen in de basisfinanciering van het RdMC.

Programma 2008

Een aantal projecten wijkt af van de activiteiten die in het Programma 2008 gepland stonden. Dit komt enerzijds doordat gedurende de projectbesprekingen of bij de start van het project de doelen bijgesteld dienden te worden. Dit was onder andere het geval bij het vraaggestuurde project Downsyndroom. Het projectteam kwam er bij het operationaliseren van de activiteiten achter dat sommige activiteiten te weinig toegevoegde waarde hadden. Deze activiteiten zijn door de projectteams bijgesteld.

Anderzijds waren er bij drie projecten die op het moment dat het Programma 2008 geschreven werd, weinig concrete afspraken over de te behalen resultaten gemaakt. De projectgroepen van het RdMC en de samenwerkingpartners dienden gedurende 2008 nog op één lijn te komen over de uit te voeren activiteiten. Deze drie projecten hebben weinig activiteiten uit het Programma 2008 uitgevoerd. Wel resulteerden ze in een duidelijk plan van aanpak voor 2009. Eén van deze projecten kon in het najaar van 2008 al van start.

Projecten waarbij de activiteiten voor 2008 met de aanvrager al in de loop van 2007 gezamenlijk waren bepaald, blijken in 2008 succesvoller de geplande activiteiten te hebben uitgevoerd.

12.2 Procesbeschrijving en opbrengsten

In deze paragraaf komt het uitvoeringsproces van de vraaggestuurde projecten aan bod. Er wordt stilgestaan bij de uitgevoerde activiteiten, welke projecten meer of minder succes hadden, de tijdsplanning en de rollen die het RdMC en de aanvragers op zich namen.

Uitvoering activiteiten

Van de tien geëvalueerde vraaggestuurde projecten hebben zes projecten de meeste van de geplande activiteiten succesvol ondernomen¹. Het betreft veelal digitale eindproducten: ondersteunende websites die bijvoorbeeld fungeren als leernetwerk of een kennisbank. Het project met het Koning Willem 1 College vormt hierop een uitzondering. Dit project was met name gericht op de ontwikkeling van een strategie om leraren te stimuleren een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) te laten maken.

Bij projecten die een digitaal eindproduct beogen, wordt ook het doel nagestreefd dat gebruikers bijdragen gaan leveren en er een online community zal ontstaan. Bij geen enkel project is dit in 2008 succesvol gelukt. Gebruikers leveren nauwelijks vrijwillige bijdragen en actieve participatie in een communitynetwerk ontbreekt. Wel leveren gebruikers via de mail feedback. De gebruikersbijdragen die zijn aangeleverd, zijn voornamelijk afkomstig van studenten van de pabo en de lerarenopleidingen. Zij dienen dit als studieopdracht te doen.

Succesvolle producten

De zes projecten waarvan de meeste activiteiten succesvol zijn afgerond, hebben geresulteerd in een bruikbaar product voor de aanvrager en / of het Ruud de Moor Centrum. Voor drie projecten was er bij aanvang van het project feitelijk al een bruikbaar product: de Kennisbank Economie, Kennisbank Wiskunde en de Feedbackscan. Deze drie producten zijn in 2008 door middel van vraaggestuurde projecten bijgesteld en aangevuld. Ook zijn er gebruikersonderzoeken gestart. Deze waren eind 2008 nog niet afgerond.

¹ Eén project had weliswaar nog niet alle activiteiten afgerond, maar eind 2008 was het prototype voor het digitale product af. Begin 2009 is dit doorontwikkeld door middel van een pilot-onderzoek.

De andere drie projecten resulteerden in productprototypes, die gedurende 2008 door middel van pilotprojecten getest zijn. Deze prototypes zijn nu klaar voor opschaling naar de rest van de beoogde doelgroep.

Deze zes projecten hebben de volgende kenmerken gemeen:

- De besprekingen over de projectdoelen en de vraagsturing vonden plaats in 2007. In 2008 kon men direct aan de slag.
- Het projectdoel was voor iedereen helder en alle neuzen stonden dezelfde kant op.
- De projectdoelen zijn uitgewerkt in concrete, afgebakende activiteiten.

Minder succesvolle producten

De vier vraaggestuurde projecten waarbij de meeste van geplande activiteiten niet succesvol zijn afgerond, hebben de volgende kenmerken gemeen:

- De samenwerking is relatief nieuw; er zijn in voorgaande jaren nog geen projecten gezamenlijk uitgevoerd.
- Bij de start van 2008 is er nog geen overeenkomst bereikt over hoe de geplande projectdoelen omgezet moeten worden in concrete haalbare activiteiten.
- Onduidelijkheid over begrippen of invulling van gewenste doelen (bijvoorbeeld leernetwerken).
- De knelpunten die gedurende het project speelden, konden niet volledig met de aanvrager opgelost worden. We komen later op deze knelpunten terug.

Bij één project werd gedurende het jaar duidelijk dat er geen activiteiten zouden worden uitgevoerd omdat de aanvrager zelf voldoende met de materie uit de voeten kon. Met het RdMC is afgesproken om in 2009 een gezamenlijk project te doen. In overleg met de aanvrager heeft het RdMC de beschikbare gekomen uren besteed aan een project dat goed binnen het oorspronkelijke project paste. Deze twee projecten vullen elkaar aan.

Tijdsplanning

De aanwezigheid van een meer of minder uitgebreide tijdsplanning was geen noodzakelijke voorwaarde voor succes. De partners bij de Kennisbanken gaven bijvoorbeeld aan dat ze zich niet bewust waren van een planning, zij noemden het een 'voortkabbelend proces'. Toch hebben de twee geëvalueerde Kennisbankprojecten bijna alle geplande activiteiten ondernomen. Aan de andere kant zijn er projecten die per tijdperiode strak gepland waren, maar waarbij die planning niet gerealiseerd is.

Rol van het RdMC

De rol van het RdMC bij de verschillende projecten is wisselend. Door de samenwerkingspartners wordt de rol van het RdMC omschreven als:

- coördinerend;
- beherend;
- faciliterend;
- ondersteunend;
- afwachtend;
- vrijblijvend;
- of vraaggericht.

De projectaanvragers die het RdMC af en toe iets te afwachtend, te vraaggericht of te weinig concreet noemden, (Lucas Onderwijs, Pabo NHL, Downsyndroom) vonden dat de oriëntatie- en opstartfase te lang duurde. Bij een project waarin er door de projectgroep lang gezocht werd naar de juiste invulling van het project, gaf een samenwerkingspartner aan dat dit een valkuil van vraaggestuurde projecten is. Ze hadden nog niet goed voor ogen op welke wijze ze hun projectdoel wilden concretiseren. Bij een meer ‘aanbodgestuurd’ project of een meer ‘aanbodgestuurde invulling van het RdMC’ zou volgens de partner het project mogelijk sneller van start zijn gegaan.

De projectaanvragers die de rol van het RdMC juist concreet of coördinerend noemden (de beide Kennisbanken, Rekenen in Beeld, Koning Willem 1 College), zijn vooral aanvragers van projecten die al voor 2008 begonnen waren. Het gaat hierbij om de projecten waar een concrete opbrengst voor ogen stond en waar ook de meeste geplande activiteiten ondernomen zijn.

Rol van de aanvragers

In bijna alle projecten hebben de meeste aanvragers evenals het RdMC een actieve rol. Om te beginnen zijn aanvragers vertegenwoordigd in de project- en/of in de werkgroep. De projectbijeenkomsten worden veelal gezamenlijk door het RdMC en de aanvragers voorbereid. De activiteiten worden verder meestal gezamenlijk uitgevoerd. Het RdMC levert vaak de projectleider of beide partijen leveren er elk een. Bij één project fungeren de aanvragers voornamelijk als klankbord.

Bij een aantal vraaggestuurde projecten is aan aanvragers de vraag voorgelegd of men het project ook zelf alleen had kunnen uitvoeren. Vaak werd daarop bevestigend geantwoord, maar volgde onmiddellijk de opmerking dat dit dan minder snel, minder diep of minder draagvlak zou hebben gehad. Met enige regelmaat werd de kennis en deskundigheid van het RdMC dan ook getypeerd als ‘toegevoegde waarde’. Soms was het antwoord ontkennend en vormde het RdMC precies de ontbrekende – deskundigheids - schakel.

12.3 Knelpunten en oplossingen

In deze paragraaf komen de voornaamste knelpunten aan bod, die bij de vraaggestuurde projecten gesignaleerd zijn. Deze zullen per knelpunt besproken worden.

Algemene schets van problemen

Bij een aantal vraaggestuurde projecten zien we de volgende (combinatie van) knelpunten naar voren komen:

- onduidelijke afspraken met en verwachtingen bij de aanvrager;
- te lange opstartfase met veel oriënterende gesprekken;
- gebrekkige participatie van derden;
- te weinig tijd.

Onduidelijke afspraken / verwachtingen

Onduidelijke verwachtingen bij en afspraken met de opdrachtgever zorgden bij drie projecten (NHL, Lukas, e-portfolio) voor knelpunten in het project. Bij één project bleek gedurende het traject dat de opdrachtgever een ander projectdoel voor ogen had dan het RdMC. Merkwaardigerwijs beschouwt de projectgroep van het RdMC dit project min of meer als mislukt, terwijl de aanvrager juist tevreden is over het resultaat. Bij de andere twee projecten bestonden de activiteiten in 2008 voornamelijk uit gesprekken om helder te krijgen welke activiteiten er uitgevoerd zouden kunnen worden. Het hele jaar is in feite één opstartfase geweest.

Incubatietijd

Een viertal projecten had te maken met een lange opstart- en oriëntatiefase. Een lange opstart- en oriëntatiefase zorgde in alle gevallen voor een vertraging in de projectplanning. Zoals reeds genoemd heeft dit bij twee projecten bijna het gehele jaar geduurd. Dit kwam omdat de aanvrager en vertegenwoordigers van het RdMC beiden niet duidelijk voor ogen hadden hoe de projectdoelen uitgewerkt dienden te worden. Zowel de aanvragers als de betrokken projectgroepen van het RdMC gaven bij twee projecten aan dat een project eigenlijk één jaar “incubatietijd” nodig heeft om de projectdoelen binnen de aanvragende organisatie te laten bezinken en de gezichten van alle betrokkenen (inclusief die van het RdMC) dezelfde kant op te krijgen. Er werd aangegeven dat een van de nadelen van de vraaggestuurde projecten is dat ze moeten passen in de strakke structuur van de vraaggestuurde projecten en binnen een jaar resultaten moeten laten zien. Sommige projecten hebben (veel) meer dan een jaar nodig. Dit geldt niet alleen voor deze twee projecten. Ook bij bijna alle succesvolle projecten is de oriëntatiefase feitelijk al in 2007 of daarvoor gestart.

Gebrekkige participatie

Twee projecten (NHL, Downsyndroom) zijn anders verlopen dan gepland omdat de participatie bij de doelgroep (leraren) minder was dan beoogd. Dit is veelal opgelost door het project met kleinere pilotgroepen uit te voeren, of groepen samen te voegen. Het tegenvallen van de participatie bij de gebruikersgroep kent verschillende oorzaken. De gebruikersgroepen van de pilots bij de vraaggestuurde projecten bestaan voornamelijk uit leraren, studenten aan lerarenopleidingen en andere betrokkenen in het onderwijsveld. De studenten aan de lerarenopleiding worden vaak door middel van hun opleiding gestimuleerd (via opdrachten) om aan het project deel te nemen. De participatie in deze groep is goed.

De participatie van leraren en andere betrokkenen in het onderwijsveld valt in veel projecten nogal tegen. Met name leraren worden niet altijd door hun leidinggevenden gestimuleerd of in staat gesteld om in innovatieve projecten te participeren. Zo dienden de leerkrachten bij het project Downsyndroom in hun vrije tijd deel te nemen omdat de scholen dit niet faciliteerden. Daarnaast is het voor een leraar niet altijd eenvoudig om naar een projectbijeenkomst te gaan: een vervangende leraar voor de klas regelen kan niet op korte termijn en is relatief duur.

Tijd

Een ander knelpunt dat vaker is gesignaleerd, is het gebrek aan tijd. Bij een aantal projecten is aangegeven dat men aan sommige activiteiten minder tijd heeft besteed dan men eigenlijk had gewild. Bij andere projecten zijn de activiteiten niet allemaal binnen een jaar gerealiseerd. In vier gevallen betreft dit een evaluatie- of pilot-onderzoek dat eind 2008 nog steeds loopt of begin 2009 van start gaat. Het opstarten en uitvoeren van onderzoek binnen de vraaggestuurde projecten kost kennelijk meer tijd en kan niet binnen een periode van één jaar afgerond zijn.

Bespreikbaarheid

Als er zich knelpunten of een verschil in inzicht voordeden dan was dit volgens de samenwerkingspartners in de regel goed bespreikbaar. Het RdMC staat hier voldoende open voor. Er zijn hierdoor geen onoverbrugbare problemen ontstaan. De partners vinden dan ook dat de meeste knelpunten naar tevredenheid zijn opgelost.

Bij slechts één project geven zowel de samenwerkingspartner als het RdMC aan dat het verschil in inzicht over de projectdoelen en de wijze van uitvoering geleid heeft tot wederzijdse irritatie. Hierdoor liep de samenwerking minder soepel.

12.4 Wensen en verwachtingen voor de toekomst

In deze paragraaf wordt beschreven in hoeverre de vraaggestuurde projecten hebben geleid tot een vervolgproject en wat hierbij de wensen voor de toekomst zijn.

Nieuw vraaggestuurd project

Acht van de tien projecten hebben geleid tot één of meer vraaggestuurde projecten in 2009. Het project met de NHL valt in 2009 wederom onder de basisfinanciering. Slechts één project heeft niet geleid tot een vervolgproject. Het projectteam van het RdMC vond dat het project in 2008 mislukt was en dat er te veel risico's waren om met de aanvrager in 2009 tot resultaat te komen

Wensen

Over het algemeen is het doel voor de toekomst om op te schalen naar een grote gebruikersgroep, het aangeboden product breder inzetbaar te maken en/of een evaluatie-, gebruikers- of pilotonderzoek te houden. De kennisbankprojecten hebben met de samenwerkingspartners geleid tot nieuwe vraaggestuurde projecten waarbij ingezet wordt op het gebruik (in plaats van een nadruk op de vulling) van deze kennisbanken.

De projecten die in 2008 vooral met oriëntatie en opstart bezig waren, hebben alle nog in 2008 een duidelijk plan van aanpak geschreven. Dit plan zal in een vervolgproject in 2009 uitgevoerd worden.

12.5 Conclusie

In deze paragraaf wordt tenslotte het algemene oordeel van de aanvragers en van het RdMC weergegeven. Er wordt afgesloten met enkele adviezen die genoemd zijn door de geïnterviewde samenwerkingspartners, of die logischerwijs uit hun kritische punten af te leiden zijn.

Algemeen oordeel van vragers / scholen

Over het algemeen zijn alle aanvragers positief over de samenwerking met het RdMC. Aangegeven wordt dat er op een gelijkwaardige manier met het RdMC kon worden samengewerkt. Mogelijke knelpunten zijn volgens de betrokkenen goed bespreekbaar. Alle aanvragers vonden dat het RdMC voldoende kundigheid en expertise bezit voor de ondersteuning bij innovatieve projecten in het onderwijs.

Enkele projectaanvragers geven aan dat het RdMC wellicht in het begin iets te veel met managementlagen heeft gesproken. De vertaalslag naar de onderwijspraktijk moet daarna gemaakt worden. Medewerkers van het RdMC zouden volgens deze

geïnterviewden misschien effectievere projecten ontwikkelen indien ze zelf in het begin van een project ook meer contact met het veld, de leraren, hebben. Een aantal medewerkers van het RdMC geeft dit zelf ook aan.

Over de effecten van de ontwikkelde producten / instrumenten konden aanvragers nog niet veel zeggen, omdat brede verspreiding vaak nog plaats moet vinden. In een aantal projecten loopt er bijvoorbeeld wat dit betreft nog een gebruikersonderzoek.

Algemeen oordeel van het RdMC

Over het algemeen is het RdMC tevreden over de behaalde resultaten van de vraaggestuurde projecten. Niet alle geplande activiteiten in elk project zijn weliswaar uitgevoerd, maar er zijn veel activiteiten tot tevredenheid afgerond. Wanneer de activiteiten in 2008 niet afgerond zijn, is er vaak een concreet plan van aanpak om de activiteiten in 2009 te ondernemen.

Slechts over twee projecten is het RdMC minder tevreden. Bij één project komt dit doordat de projectdoelen te vaag geformuleerd waren (WOSO). De projectmedewerkers wisten hierdoor niet goed wat ze met het project aan moesten. Bij het andere project (e-portfolio) is het RdMC minder tevreden omdat gedurende het project bleek dat de aanvrager niet dezelfde projectdoelen hanteerde als het RdMC. Achteraf gezien had er voor beide projecten door de betrokken partijen meer energie in de opstartfase gestoken kunnen worden. Onduidelijkheden over projectdoelen zouden dan voorkomen zijn.

Verschillende RdMC-medewerkers signaleren bij vraaggestuurde projecten een spanningsveld tussen het project en het werkveld. Het werkveld wordt dynamisch genoemd. Er gebeurt volgens hen veel binnen scholen waardoor een vraaggestuurd project niet altijd uit de verf komt of de aandacht krijgt die nodig is. Bovendien is er een laag bestuurders, een laag van managers en een laag van uitvoerders, zoals leraren. De vraaggestuurde projecten worden vaak vormgegeven op basis van de ideeën tussen het RdMC en de bestuurders en managers. Zodra er met de uitvoerders / leraren wordt gesproken ontstaat er volgens medewerkers van het RdMC nogal eens een andere werkelijkheid. Leraren en andere uitvoerende partijen krijgen namelijk soms erg weinig tijd voor projecten of worden bij deelname voor voldongen feiten geplaatst. De andere werkelijkheid resulteert dan in opmerkingen zoals: “er komt nog meer bij”.

Gesuggereerd wordt door RdMC-medewerkers dat het effectiever voor het RdMC zou kunnen zijn om eerder leraren en uitvoerders in het werkveld bij de projecten te betrekken.

Adviezen van de samenwerkingspartners

In dit hoofdstuk is op basis van de projectdocumenten en de gesprekken met de samenwerkingspartners en de projectmedewerkers van het RdMC een overzicht gegeven van verschillende aspecten van de vraaggestuurde projecten. De door de samenwerkingspartners aangegeven kritiek- en knelpunten kunnen opgevat worden en/of kunnen vertaald worden naar concrete adviezen. We noemen de belangrijkste:

- Het RdMC is (ook) gericht op kennis en onderzoek, terwijl aanvragers meer gericht zijn op het nut en de werkbaarheid van een project in de praktijksituatie. Het opstellen van projectdoelen en projectactiviteiten zou meer in overeenstemming met de aanvrager kunnen worden vormgegeven.
- Een behoefteanalyse of meer contact met leraren en andere betrokkenen in het werkveld zouden ervoor kunnen zorgen dat projecten beter en meer concreet afgestemd kunnen worden op de vraag in het veld. Indien een project meer is afgestemd op de vraag uit het werkveld is het mogelijk dat de (vrijwillige) participatie van leraren vergroot kan worden.
- Projecten zijn niet altijd binnen één kalenderjaar uitvoerbaar. Sommige projecten hebben duidelijk meer tijd nodig om een heldere vraag te kunnen generen, om draagvlak te krijgen of om uitgevoerd en onderzocht te worden. Dit zou er voor pleiten om met de programmastructuur en daarbinnen met de looptijd van vraaggestuurde projecten flexibeler om te gaan.
- In die vraaggestuurde projecten waarin de vraag kennelijk niet helder voor ogen staat zou het RdMC meer sturend of wellicht ‘meer aanbodgericht’ kunnen werken. Dit wil zeggen dat doelen, planning en op te leveren opbrengsten of producten helder moeten zijn en dat er van beide zijden overeenkomstige en realistische verwachtingen bestaan.
- Projecten waarbij de besprekingen over de projectdoelen en de gewenste producten in 2007 plaats vonden, bleken meer activiteiten van het Programma 2008 ondernomen te hebben dan de projecten waarbij dit in 2008 nog diende te gebeuren. Voordat een project van start gaat, dient de oriëntatiefase te hebben plaatsgevonden en dienen de projectdoelen helder te zijn. Misschien zouden projecten waarbij dit (nog) niet het geval is, nog niet als vraaggestuurde projecten gekenmerkt moeten worden.
- Het valt logischerwijs te verwachten dat de minder succesvolle vraaggestuurde projecten uit 2008, die gedurende het jaar aan een duidelijk plan van aanpak hebben gewerkt, in 2009 goed zullen scoren.

Referenties

Voor dit rapport is dankbaar gebruik gemaakt van diverse project- en productplannen, notulen, interne evaluaties, -verslagen, -notities, projectpapers en andere interne stukken van de project- en werkgroepen die door de verschillende projectleiders zijn aangeleverd.

Delea, P., Brummeler, H. ten, (2007). Op afstand werken aan je bekwaamheid. *JSW*, 91 (maart), 38-40.

Educator (2007). De Koopraasje: 'Echt samenwerken' *Educator (mei)* P. 3.

Kuijk, J. van, André S., (2009). *Feedbackscan VO. Productevaluatie voor het Ruud de Moor Centrum*. Nijmegen: ITS.

Kuijk, J. van, André S., (2009). *Kennisbank Wiskunde. Productevaluatie voor het Ruud de Moor Centrum*. Nijmegen: ITS.

Staal, H. (2007). De Kennisbank Wiskunde van het Ruud de Moor Centrum. *Euclides* 83 (2). P. 71-74.

RdMC (2007). *Ruud de Moor Centrum Programma 2008*. Heerlen: RdMC.

RdMC (2008). *Ruud de Moor Centrum: Professionalisering van onderwijsgeevenden*. Heerlen: RdMC.

Het Ruud de Moor Centrum (RdMC) is een onderdeel van de Open Universiteit. Als expertise- en kenniscentrum heeft het Centrum de professionalisering van onderwijsgevenden op de werkplek tot doel. In deze rol heeft het RdMC diverse diensten en producten ontwikkeld om leraren in de praktijk te ondersteunen.

Het RdMC heeft deze taak gekregen van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Door naar het veld te luisteren wil het Centrum bijdragen aan de professionele ontwikkeling van leraren.

Een van de diensten die het RdMC aanbiedt, zijn vraaggestuurde projecten. In deze projecten biedt het Centrum ondersteuning aan aanvragers van professionaliseringsactiviteiten in het onderwijs.

Om de diensten te vervolmaken wil het RdMC de vraaggestuurde projecten van 2008 evalueren.

Deze evaluatie is uitgevoerd door het ITS, Radboud Universiteit Nijmegen. In deze evaluatie komen zowel de inbreng van de aanbodkant (Ruud de Moor Centrum) als de ervaringen van de vraagkant (scholen, besturen en andere organisaties) aan bod.